PORTUL POPULAR DIN ZONA BRANULUI

Coperta și desenele de
Iuliana Dancu

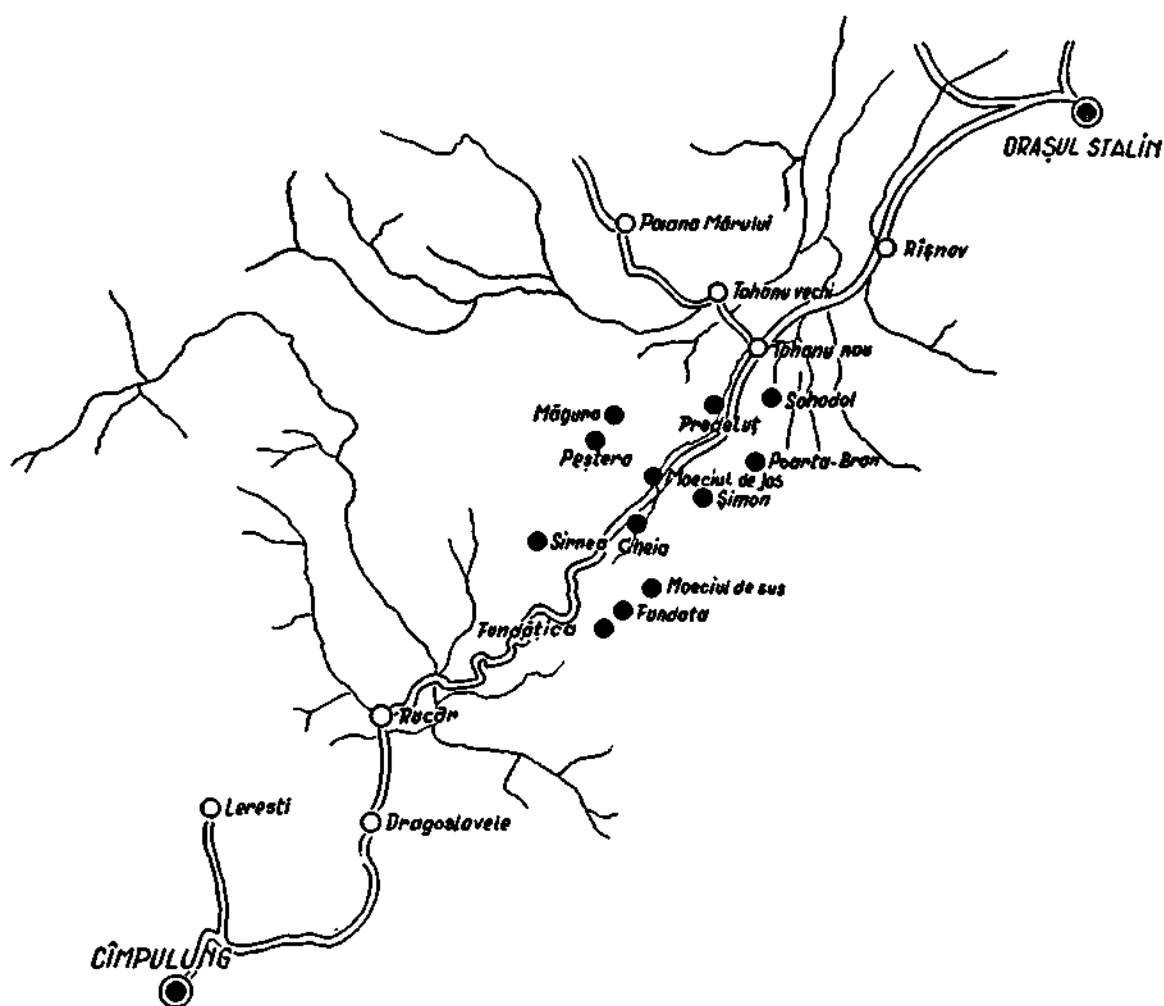
CAIETE DE ARTĂ POPULARĂ

CORNEL IRIMIE

PORTUL POPULAR DIN ZONA BRANULUI

EDITURA MERIDIANE
BUCUREŞTI

ORAȘUL STALIN
Poiana Mărului
Rîșnov
Tohanu vechi
Tohanu nou
Sohodol
Măgura
Predeluț
Peștera
Poarta-Bran
Moeciul de Jos
Șimon
Sirnea
Cheia
Moeciul de sus
Fundata
Tendățica
Rucăr
Lerești
Dragoslavele
CÎMPULUNG
Km.

Studierea portului popular din zona Branului trebuie făcută în primul rînd sub aspectul actualităţii, în strînsă legătură cu transformările în felul de trai şi în mentalitatea locuitorilor de aci, în perioada ce s-a scurs de la 23 August 1944.

Reforma agrară de care au beneficiat din plin mii de brăneni împroprietăriţi în şesul Ţării Bîrsei, transformarea socialistă a agriculturii, desăvîrşită aici atunci cînd în alte părţi abia începea, precum şi apariţia unor mari unităţi industriale la Zărneşti, Rîşnov, unde au fost angajaţi ca muncitori numeroşi ţărani din regiune, au dus la schimbări mari în modul de trai al populaţiei din zona Branului.

Sărbătoarea, mai cu seamă, cînd toată lumea e acasă, Branul — cu sate şi comune ce se ţin lanţ de-a lungul şoselelor şi pe coastele muntoase — pare un uriaş stup de albine. Într-adevăr, forfota maşinilor, motocicletelor şi bicicletelor, contribuie la crearea acestei impresii de zumzet. Noul şi vechiul se întîlnesc la fiecare pas, cel dintîi ieşind mereu în evidenţă mai ales în satele de-a lungul şoselei şi crescînd progresiv cu cît te apropii de şes, în apropierea marilor uzine şi a aşezărilor care s-au dezvoltat şi au devenit în anii puterii populare oraşe, cum e cazul cu Zărneştii. Casele noi, luminoase, adeseori dezvoltînd stilul local de arhitectură populară, parcă privesc cu ferestrele lor mari spre dealurile pe care stau răsfirate acele «ocoluri» închise ca nişte mici cetăţui de lemn. Lumina electrică, radioficarea, cinematograful, cărţile şi ziarele, pe care le găseşti

în fiecare casă, dau vieţii alt sens, şi pun pe prim plan aspecte noi, în continuă dezvoltare şi creştere.

Dezvoltînd cu preferinţă acele genuri de artă populară care sînt strîns legate de satisfacerea nevoilor de trai (adăpost şi îmbrăcăminte mai ales), locuitorii satelor brănene ne-au transmis pînă în zilele noastre, în special în ornamentele sculptate pe stîlpi, pe grinzi şi pe mobilier, cît şi în formele vaselor de lut, ori în port şi ţesături, cîteva vestigii din cele mai îndepărtate vremi, care dovedesc şi ele continuitatea şi unitatea poporului romîn. Ceea ce-şi găseşte rost şi se integrează în formele noi de viaţă, în limita şi pe măsura noilor necesităţi, este privit cu dragoste. Acesta este cazul ţesăturilor cu alesături ce împodobesc interiorul, precum şi al costumului popular, cultivat şi îmbogăţit chiar, mai ales cînd e vorba de fota şi ia femeilor, sau de cămaşa bărbaţilor. Locul şi rostul portului popular este din ce în ce mai mult cel de costum de sărbătoare purtat de tineret în anumite ocazii, la horă şi în cadrul manifestărilor ce au loc în căminele culturale. Schimbarea în nivelul de trai se resimte şi se exprimă însă şi aci, mereu, prin faptul că acest costum sărbătoresc tinde din ce în ce mai mult spre o bogăţie şi amploare ornamentală, în care uneori mijesc motive noi, cum ar fi «bujorul», cu dominanta coloristică în roşu, iar alteori motive al căror tîlc vechi nu se mai cunoaşte şi cărora li se atribuie sau li se asociază înţelesuri noi. Marea bogăţie a cusăturilor de pe ii şi, mai ales, alesăturile ce ajung să inunde, în cele mai felurite moduri, cîmpul fotelor sînt semnificative în această privinţă. Între sobrietatea din trecut a iilor şi mai cu seamă a fotelor brănene şi diversitatea şi bogăţia lor actuală este o deosebire netă, care a apărut desigur în urma schimbărilor intervenite în viaţa satului.

Noul şi vechiul se împletesc în mod armonios, căci din trecut poporul a reţinut doar ceea ce i-a împodobit viaţa, lăsînd — şi în fenomenele de cultură — mereu la o parte tot ceea ce şi-a trăit traiul. În acest fel, înţelegem de ce sînt atît de atrăgătoare noua arhitectură şi costumele bogate ale fetelor la horă, alături de zvelteţea caselor vechi ţărăneşti brănene sau de fotele sobre şi cu puţine dungi roşii ale bătrînelor, şi alături de costumul orăşenesc care s-a încetăţenit definitiv şi a devenit portul obişnuit, aşa cum au devenit obişnuite pentru sătenii din Bran, confortul şi bunăstarea pe care oraşul şi fabrica, transformarea socialistă a agriculturii şi revoluţia culturală le aduc în felul lor de a trăi.

Pătrunderea culturii la sate, începînd cu lichidarea analfabetismului, care a făcut inutil răbojul, răspîndirea adevărului ştiinţific prin biblioteci,

1. Casă nouă cu foişor, alături de o casă veche, din Fundata

cămine culturale şi alte căi şi mijloace, dar mai cu seamă prin noua generaţie ce creşte şi merge să umple sălile de clase, atelierele şi laboratoarele, toate acestea îşi pun din ce în ce mai mult pecetea asupra felului de a gîndi al tuturor brănenilor.

În această lumină şi datorită acestor condiţii, cunoaşterea şi valorificarea portului popular brănean a căpătat în ultima vreme o deosebită importanţă, puterea de creaţie artistică populară materializată în port bucurîndu-se de sprijin şi îndrumare. Mîndria şi bucuria cu care brănenii privesc portul lor sînt, astfel, pe deplin îndreptăţite, şi ei le arată de cîte ori este cazul, dar mai cu seamă sărbătoarea şi la concursurile echipelor artistice de jocuri.

Mulţi muncitori din Bran sînt astăzi membri ai brigăzilor şi formaţiunilor artistice din uzinele şi fabricile de la Tohan şi Zărneşti. Mînă în mînă, astfel, fabrica şi întovărăşirea sau gospodăria colectivă, oraşul şi satul merg înainte în producţie şi în cultură, animate de aceleaşi idealuri.

Cunoaşterea artei populare, a portului popular în cazul de faţă, capătă un sens nou deoarece portul este considerat ca o manifestare a poporului muncitor, făuritor al istoriei, manifestare în care se reflectă condiţiile şi factorii economico-sociali determinanţi, în dezvoltarea şi legătura lor de-a lungul veacurilor.

ZONA BRANULUI ŞI CARACTERISTICILE SALE GENERALE AŞEZARE, ISTORIC ŞI OCUPAŢII

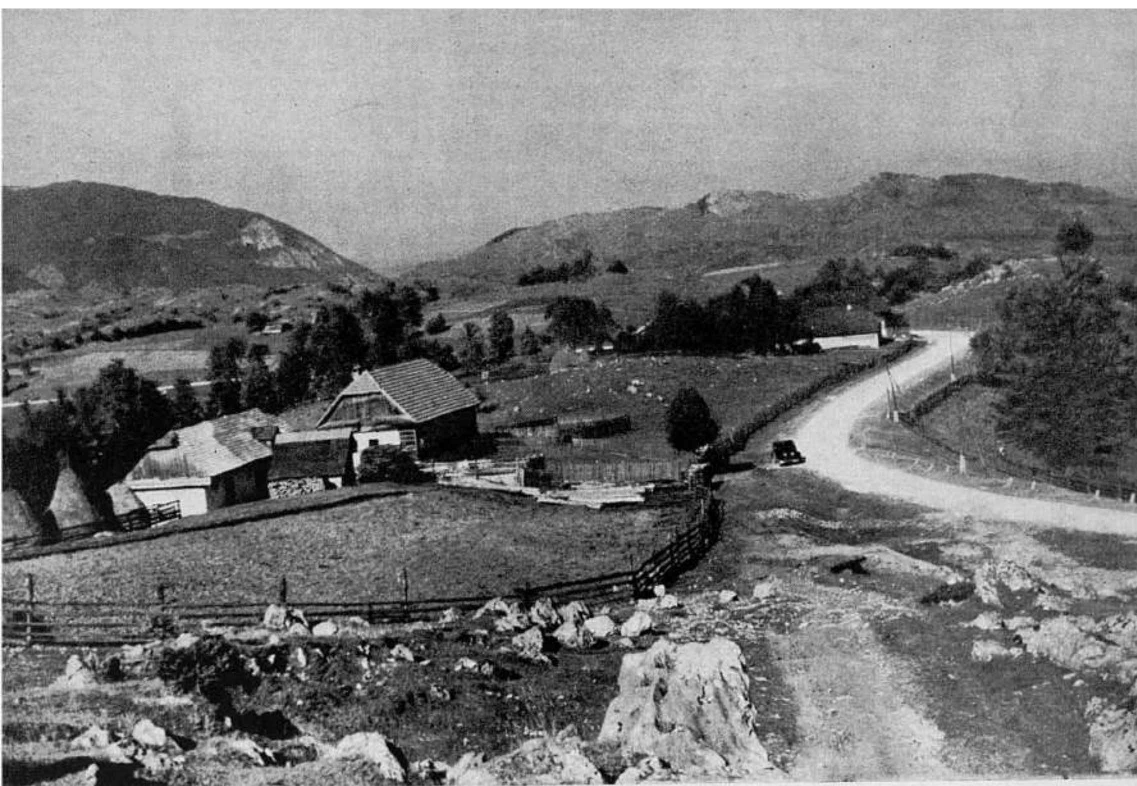
Cele 12 comune şi sate ale zonei Branului formează o unitate aproape neîntîlnită în alte părţi, datorită unei specifice îmbinări de factori social-economici, istorici şi naturali.

Cu o astfel de impresie rămîi parcurgînd aceste aşezări, pornind de jos de la Branul propriu-zis, mergînd la Poarta, Sohodol, Predeluţ, Şimon, apoi la Moeciul de Jos, Cheia şi — mai departe — la Moeciul de Sus, Fundata, Fundăţica, Şirnea, Măgura şi Peştera (sau Coacăzea), ultimele şase formînd Branul de Sus, aşezat la o înălţime între 1100-1500 m. Satele din Branul de Sus se compun în cea mai mare parte din gospodării răspîndite pe toată suprafaţa hotarului, situate în mijlocul păşunilor, înşirate de-a lungul apelor, sau adunate în felul «crîngurilor» din Munţii Apuseni pe plaiuri sau pe «gîlme», adică pe coastele dealurilor din vecinătatea imediată a munţilor.

Întreg ţinutul Branului are forma unei mari cetăţi naturale, apărată din toate părţile de munţi înalţi: Bucegii spre est, lanţul Leaotei spre sud, Piatra Craiului ridicîndu-se ca un pieptene enorm de cremene spre vest, iar spre nord Măgura Branului şi — ceva mai periferic — Postăvarul. Castelul Bran, aşezat la intrare, pe rîul Turcului, ce curge spre şesul mănoasei Ţări a Bîrsei, închide această cetate.

Situat astfel în plin munte, Branul domină ţinuturile învecinate şi formează cea mai mare punte de legătură naturală dintre Ardeal şi vechea Ţară Romînească. Poate nicăieri în cursul istoriei trecerile dintr-o parte în cealaltă a Carpaţilor meridionali nu s-au produs pe o scară atît de mare, ca aici. Întreaga istorie a Branului este dominată de rolul său de trecere şi de legătură directă a Ţării Bîrsei cu vechile oraşe muntene, Cîmpulung-Muscel, Tîrgovişte şi Curtea de Argeş.

Borne de pe vechea graniţă se întîlnesc încă şi astăzi în mijlocul comunei Fundata; Fundăţica a aparţinut, apoi, cîtva timp, de comuna

2. Șoseaua din Fundata spre Rucăr și Cîmpulung

Dragoslavele din Muscel. Astăzi, o parte dintre copiii din cătunul Ciocanul al comunei Dîmbovicioara din Regiunea Pitești frecventează școala din comuna Șirnea, Regiunea Stalin, de care sînt mai apropiați.

Pentru explicarea multor manifestări sociale și creații populare, aceasta constituie un fapt interesant.

Referitor la trecutul zonei Branului, istoricii au cercetat și determinat vechi așezări, chiar în peștera de lîngă satul denumit Peștera de lîngă Bran. Venind mai încoace în cursul istoriei, sîntem înclinați a conchide că și aici «Dacii erau cățărați pe munți», cum îi arată istoricul latin Florus. La venirea lor, romanii au durat drum prin inima Branului și au construit mai jos, în triunghiul Rîșnov-Ghimbav-Cristian, un castru. Trebuie să reținem de asemenea faptul că denumirea Branului este de origine slavă însemnînd: poartă, trecătoare.

De o mare importanță pentru studiul de față, sînt datele referitoare la viața zbuciumată a întregii epoci feudale, începînd mai ales din 1211, anul venirii Cavalerilor teutoni în Țara Bîrsei.

Țara Bîrsei a fost calificată de unii istoriografi din trecut drept «terra deserta et inhabitata», susținîndu-se că ea ar fi fost teren pustiu și nelocuit la venirea coloniștilor germani. Cercetările mai noi au scos însă la lumină documente, care dovedesc — între altele — faptul că acești coloniști au luptat și au obținut de la băștinașii numiți «Blaci și Biseni» dreptul de a folosi pădurile și apele pentru pescuit (1224).

Șesul Țării Bîrsei, botezat astfel de către slavi, a fost de fapt o «țară a mlaștinilor»; pe munți însă și la poalele lor a pulsat neîntrerupt o intensă viață păstorească și agricolă, desfășurată de către populația autohtonă.

Atît interesele domnitorilor romîni de peste munți, cît și cele ale stăpînitorilor Transilvaniei, dar mai ales ale orașului Brașov, coincideau în ceea ce privește dorința de a avea asigurate prin Bran, legăturile comerciale cît și apărarea de dușmani. În felul acesta se explică de ce, încă din 1368, negustorii brașoveni au obținut de la voievodul muntean Vladislav Basarab primul privilegiu comercial cu Țara Romînească. Pe timpul lui Mircea cel Bătrîn și al urmașilor săi (Mihai, Radu Prasnaglava și Dan II), ținutul Branului și castelul lui s-au aflat chiar sub stăpînirea directă a acestor domnitori romîni.

Vechea vamă de la Rucăr s-a mutat în a doua jumătate a secolului al XIV-lea la Bran, unde brașovenii au obținut privilegiul să construiască o cetate de piatră (1377), pe locul celei de lemn a Cavalerilor teutoni.

Trecînd de sub o stăpînire sub alta, dar stînd mai mult sub aceea a orașului Brașov, Branul, cu satele sale, a suferit necontenit oprimările feudale. Treptat brănenii și-au pierdut vechile drepturi și au fost supuși la tot felul de biruri împovărătoare. Chiar și pentru bucatele aduse din Țara Bîrsei, pentru traiul lor amărît, brănenii au fost nevoiți să plătească vamă dacă treceau de la castel în sus.

Sînt de amintit, de asemenea, desele incursiuni ale armatelor muntene spre Ardeal, sau ale celor ardelene spre Țara Romînească, cum a fost cazul cu Vlad Țepeș, Radu Paisie, Mircea Ciobanul, Constantin Brîncoveanu, Ioan de Hunedoara ș.a.

De nenumărate ori, iobagii de pe domeniul castelului Bran și-au cerut cu arma în mînă drepturile, ca de pildă în 1514, în timpul răscoalei conduse de Gheorghe Doja, sau la 1660 cînd brănenii și tohănenii au cucerit chiar castelul. La războiul Curuților (1704-1711), au participat mii de romîni din zona aceasta, unii figurînd chiar printre căpeteniile

răsculaților. Desființarea iobăgiei, la 1848, nu a eliberat de oprimare țărănimea brăneană, care a continuat să fie exploatată și asuprită în condițiile specifice ale orînduirii capitaliste.

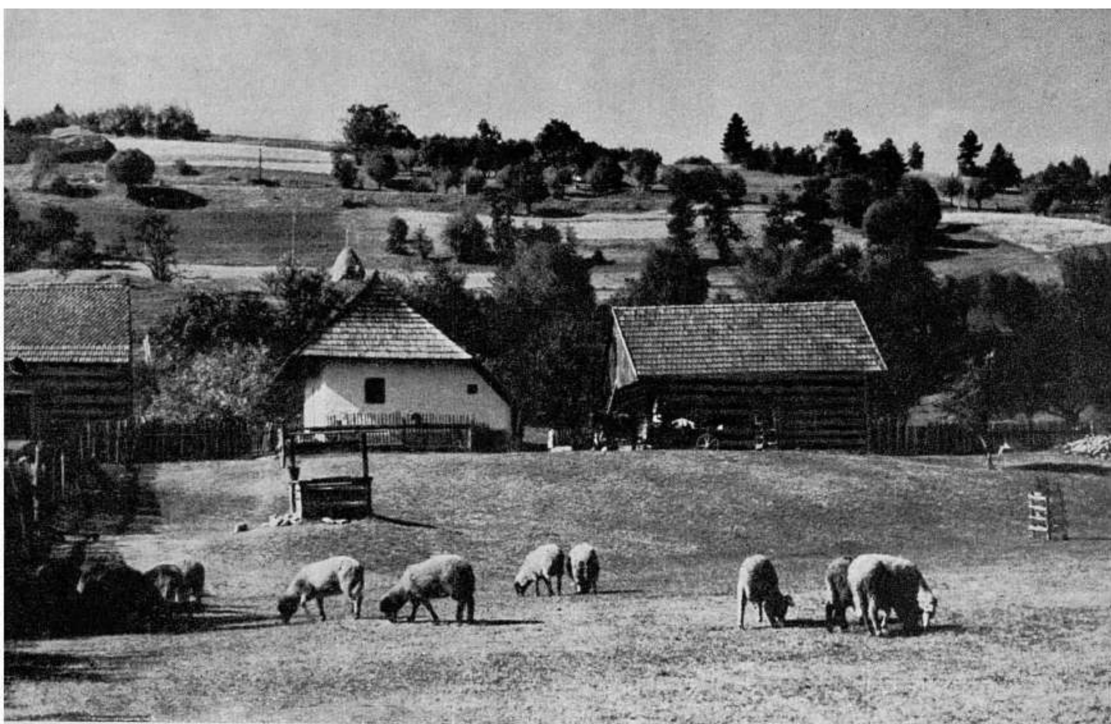
Închegîndu-se ca un port de munte cu multe elemente pastorale specifice în general regiunilor unde păstoritul a cunoscut o mare amploare, portul popular din zona Branului, deși a suferit de-a lungul timpului oarecare influențe, s-a menținut totuși sute de ani în șir unitar și aproape neschimbat, datorită faptului că în această regiune formele economiei naturale au dăinuit și în orînduirea capitalistă. Urme ale formelor de organizare și viață în obște am mai surprins pînă nu demult în unele așezări din Branul de Sus, cum ar fi de exemplu la Fundata, unde dăinuie și alte urme străvechi în obiceiuri, cum ar fi strigătul peste sat ș.a.

Păstoritul, cît și puținele meșteșuguri și industrii țărănești care s-au putut dezvolta aici, în vederea satisfacerii celor mai elementare nevoi (adăpost, hrană și îmbrăcăminte), au determinat și au dus la definirea portului brănean din vremuri îndepărtate. Acest port reprezintă o reușită creație populară, o manifestare a gustului și dragostei pentru frumos a populației de aici, la fel ca și în celelalte regiuni din țara noastră, însă concretizată în chip diferit.

Dintre ocupații, cea principală și generală — după cum s-a arătat — a fost în toate satele brănene, în trecut, creșterea vitelor și mai ales păstoritul, asemănător cu oieritul săcelenilor brașoveni și al mărginenilor sibieni, prezentînd totuși unele forme particulare. Oieritul brănenilor s-a desfășurat, paralel cu creșterea vitelor mari, pe toți munții din jur, dar a luat o mare amploare sub forma de transhumanță, ca păstorit al « tîrlașilor », care au circulat sute de ani între Bucegi și bălțile Brăilei și Ialomiței. În capitalism, după restrîngerea suprafețelor de pășunat din secolul al XIX-lea, pe lîngă alte forme s-a dezvoltat și păstoritul cu « arendași de munți », care a fost lichidat în zilele noastre. În legătură cu păstoritul din trecut, menționăm «marele tîrg de la Sîntilie », care se ținea pe muntele Sf.Ilie, între Bran și Muscel, și care dura cîteva săptămîni, ca o mare nedeie carpatică, înlesnind relații și schimburi masive între Ardeal și Țara Romînească.

Prin păstorit ne explicăm desigur mai bine forma vechiului costum brănean, în special la bărbați, cît și unele asemănări cu cel al « țuțuienilor » din părțile Sibiului, cu care brănenii se întîlneau prin transhumanță.

Puțina agricultură, practicată sub forma rotației numai în două tarlale, și aceasta mai ales în satele din Branul de Jos (Poarta, Sohodol,

3. Peisaj din Moeciul de Jos, specific pentru vechiul Bran

Şimon, Predeluţ), nu a satisfăcut niciodată integral nevoile populaţiei, cultivîndu-se secară şi mei, iar în satele de sus, mai mult cartofi. Cultura cînepii şi a inului (numit aici «flos») a fost foarte răspîndită, fapt care ne ajută de asemenea la explicarea caracterului unor piese de port.

Pomicultura este o îndeletnicire relativ recentă, astăzi în plină dezvoltare în satele Poarta, Sohodol, Şimon, Predeluţ şi Moeciul de Jos. Fundăţenii şi şirnenii s-au ocupat intens cu exploatarea lemnului şi cu vărăritul, pe care le practică într-o măsură însemnată şi astăzi.

Industriile ţărăneşti s-au dezvoltat mai cu seamă în partea de jos. Ele privesc în special prelucrarea lemnului (joagăre), măcinatul cerealelor (mori), şi, în primul rînd, prelucratul textilelor (piuă, dîrste şi vîltori), a căror producţie satisfăcea şi nevoile unor sate învecinate, iar uneori produsele erau desfăcute la mari distanţe. În trecut, brănenii mergeau cu lînă, zeghi, dimie şi ţoale, de preferinţă la tîrgurile din Muscel şi chiar pînă la Fieni, drum de patru zile dus-întors, cu calul, peste muntele Leaota.

Numărul şi varietatea meseriaşilor specializaţi au crescut, mai cu seamă în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, aceştia lucrînd însă aproape

numai pentru nevoile satelor brănene (dulgheri, tîmplari, fierari, cojocari, croitori, cizmari etc.), deşi unele obiecte au rămas a fi executate şi mai departe de către fiecare gospodar pentru trebuinţele sale proprii (obiecte şi unelte din lemn, opinci, cojoace etc.). Puţine sate au lucrat şi pentru altele, cum a fost cazul cu cojocarii de la Şirnea şi cu opincarii din Moeciul de Jos, care lucrau atît pentru comandă cît şi pentru tîrgul săptămînal ce se ţinea miercurea în centrul Branului.

Industria casnică textilă, în special prelucrarea fibrelor de in şi mai ales de lînă, constituia în Bran, în feudalism şi în prima parte a capitalismului, o îndeletnicire generală a femeilor, din rîndul cărora unele produceau şi fire ţesute din lînă, special pentru a fi desfăcute la tîrguri.

Dintre toate aceste ocupaţii unele s-au perpetuat pînă în zilele noastre, fie evoluînd în cadrul formelor noi, fie ca fenomene pe cale de dispariţie, cum e cazul cu piuăritul şi dîrstăritul, reprezentate în formă arhaică de o singură instalaţie existentă încă în funcţiune la Moeciul de Sus şi de una mai evoluată în Moeciul de Jos.

4. Femeie ţesînd la război, în satul Peştera

În urma procesului de industrializare, în special după naționalizarea și creșterea extraordinară a întreprinderilor de la Zărnești, Rîșnov ș.a.m.d., brănenii au pornit cu miile spre aceste fabrici și uzine. Satele de aici și-au schimbat, de altfel, în ultimii ani înfățișarea, datorită construcțiilor noi, așa cum și portul de toate zilele s-a transformat acum sau a fost înlocuit în cea mai mare parte cu costumul orășenesc.

În lumina celor de mai sus, încercarea de reconstituire a portului brănean, cu formele lui vechi cît și cu aspectele mai noi, prezintă un interes de document istoric și, în același timp, o contribuție la cunoașterea unui gen de creație populară, care vorbește în mod concret despre calitățile artistice ale poporului muncitor.

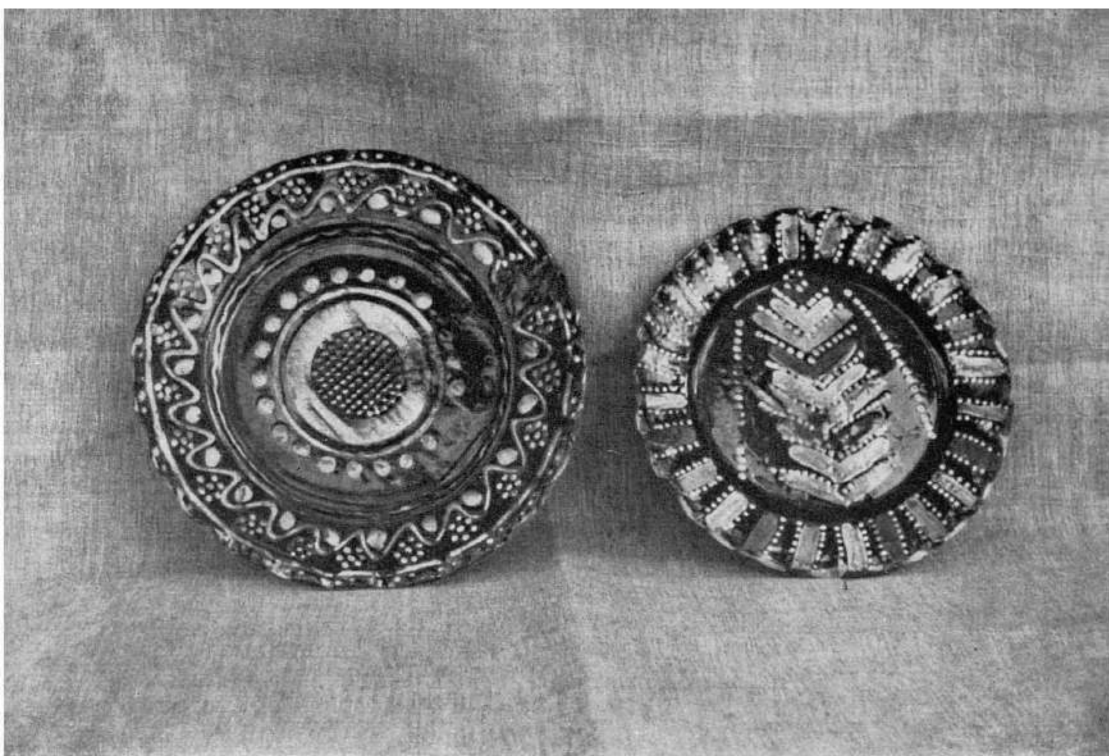
DESPRE CULTURA MATERIALĂ ȘI GENURILE DE ARTĂ POPULARĂ LOCALĂ

Pe lîngă port trebuiesc amintite și celelalte creații populare din Bran deoarece prin ele portul ne apare în complexul său real și pentru că și ele se schimbă sau dispar o dată cu vechiul costum, ca o urmare firească a transformărilor social-economice, fiind înlocuite cu creații noi.

Într-o regiune de munte, cu păduri întinse și cu o viață economică specifică crescătorilor de vite, s-a născut o arhitectură caracterizată prin așa-numita « casă cu curte », ocolul pătrat de tip carpatic, căreia i se adaugă și pe care chiar o înlocuiește acum, o arhitectură nouă de influență muntenească.

Arta lemnului, la rîndul ei, a înflorit cu adevărat prin uneltele pastorale și cele utilizate de industria casnică textilă, precum și prin mobilierul sculptat, care atinge realizări artistice de o calitate rar întîlnită în sudul Transilvaniei. La mobilier mai cu seamă sînt de menționat motivele geometrice și simbolice, cum ar fi cel solar și stelar, care se repetă și pe grinzile tuturor caselor vechi țărănești.

Între țesături, se numără zăvasta, care îmbrăca în întregime pereții « casei de față », adică ai odăii dinainte, sarica, procovița, postavul numit « zeghi », desagii, traistele ș.a. De altfel, pe lîngă produsele lor, brănenii cumpărau dimie fină din Săcele, în « frîmbe » sau « valuri », și o duceau spre vînzare la Cîmpulung. Pe lîngă țesăturile de lînă albe, sau cele vărgate cu negru, sînt foarte frecvente, cu cît ne apropiem de vremea noastră, țesăturile cu un colorit mai bogat, în care domină tonurile calde.

5. Ceramică romînească, cu unele motive vechi, care a circulat şi în zona Branului

Deşi în cele 12 sate ale Branului nu se cunoaşte a se fi lucrat ceramică, putem vorbi totuşi de o ceramică locală, deoarece Tohanul — cel mai vechi centru romînesc de olărit din sudul Transilvaniei, cunoscut pînă în prezent şi atestat ca atare pe bază de documente — a făcut şi el parte timp îndelungat din satele supuse castelului Bran. Ceramica de uz lucrată la Tohan şi folosită pentru gătit pe vatra liberă, cît şi pentru conservat sau transportat lichidele, o întîlnim pînă astăzi în toate gospodăriile din zona Branului. Forma acestor vase, cît şi decorul lor sobru, lucrat de obicei cu puţină angobă albă şi cu smalţ verde mai tîrziu, arată o înrudire cu ceramica romînească de Dîmboviţa — la care întîlnim motive meandrice foarte asemănătoare — şi cu unele tipuri de ceramică romînească specifică întregului Ardeal, de pildă cu ceramica de Săsciori de pe Valea Sebeşului.

Din interiorul bogat împodobit al caselor vechi brănene făceau parte şi icoanele pictate pe sticlă în stil popular, naiv, lucrate în special în Scheii Braşovului, în care se întîlnesc adesea elemente laice, inspirate din viaţa de toate zilele.

Deşi considerat în trecut de către unii istorici de artă drept un gen minor al artei populare, încondeiatul ouălor s-a dezvoltat în Bran la nivel artistic ridicat. Reflectarea naturii şi a vieţii sociale în ornamentica ouălor încondeiate din zona Branului este un fapt evident. Amintim dintre ornamente: cîrligul ciobanului, furcile, sapele, calea rătăcită etc.

Foarte importantă în zona Branului este apariţia unor anumite motive ornamentale de bază în mai multe genuri de artă populară. Se observă de exemplu că motivul solar şi cel stelar, care apar în sculptura în lemn, revin stăruitor în numeroase variante, în motivele încondeiate pe ouă. De asemenea, întîlnim ca cel mai frecvent motiv de cusătură pe ie, cu funcţie de delimitare a cîmpilor ornamentali, aşa-numitul « şebac » sau « ghinar », care apare şi pe ouăle încondeiate. Acest fapt îşi află explicarea în substratul realist al artei populare, în orientarea gustului popular spre natura înconjurătoare şi spre viaţa socială, pe care motivele o redau sau o sugerează.

PORTUL POPULAR

1. *Caracteristici generale, structură şi dezvoltare istorică*

Portul popular din Bran relevă de la început anumite trăsături caracteristice de bază ale costumului popular romînesc, în primul rînd aceea a unităţii structurale şi chiar materiale, aparentă mai cu seamă la costumul romînesc din zonele de munte sau din imediata lor apropiere. Explicaţia acestui fenomen constă în generalizarea ocupaţiilor (mai ales creşterea vitelor şi lemnăritul) pe zone întinse, apoi în materia primă şi în tehnicile folosite pentru prelucrarea fibrelor, în care apa joacă un rol atît de important, cît şi în condiţiile climaterice, pentru care oamenii şi-au adaptat costumul.

Condiţiile locale specifice zonei Branului, dezvoltarea unor meşteşuguri şi industrii ţărăneşti, utilizarea unor noi materiale şi coloranţi, convieţuirea cu alte naţionalităţi sau intensificarea relaţiilor cu diferite zone vecine se reflectă desigur şi ele, în cazul portului brănean, în această diferenţiere faţă de portul popular romînesc în general.

Pornind de la acest punct de vedere, evident că nu ne poate satisface explicarea asemănărilor şi deosebirilor portului popular al unor zone învecinate numai prin ceea ce se numeşte adeseori, cu un termen generic,

I. Fotă cu pulpane și brăcii

împrumut. Starea de contiguitate imediată joacă desigur un rol de seamă. Important în aceste întrepătrunderi este însă, fără îndoială, preluarea treptată, asimilarea şi — apoi — am zice valorificarea creatoare în costumul local a unor elemente eterogene.

Costumul popular brănean, care pînă de curînd nu s-a bucurat de atenţia cercetătorilor, se prezintă ca un costum cu specific propriu. Acest specific rezidă atît în structura sa, în care distingem piese de port de o formă aproape necunoscută, cît şi în calităţile artistice ale unora dintre piese. Asemănările pe care le are portul celor trei sate din Branul de Sus (Fundata, Fundăţica, Şirnea) cu costumul muscelean se explică prin caracterul unitar al modului de viaţă şi prin relaţiile intense dintre cele două zone. Aceste asemănări privesc structura costumului, unele ornamente şi numiri care se explică pe de o parte prin fondul străvechi comun, iar pe de altă parte prin influenţele şi relaţiile reciproce, în ambele sensuri desfăşurate peste Carpaţi. În acest proces un rol important l-au jucat « ungurenii ».

Reconstituirea vechiului costum se poate face, din cauza lipsei documentelor, doar pe baza unor menţiuni ce se află în Arhivele Statului din Oraşul Stalin şi mai ales a referinţelor celor mai bătrîni locuitori. Acestora li se adaugă analiza ştiinţifică a pieselor din colecţiile muzeale.

Poate că una dintre cele mai importante calităţi ale costumului brănean o constituie armonia sa generală, fiecare piesă cîştigînd în valoare prin asociere cu celelalte. În general, atît la femei cît şi la bărbaţi, piesele au o croială largă, ceea ce face ca — deşi urmărind normal silueta corpului — să-i dea un aer degajat, de sculptură modelată în planuri mari. Cămaşa lungă şi largă se potriveşte astfel cu cioarecii largi şi lungi, care formează multe increţituri. La acestea se adaugă însă detalii sau ornamente care pun în valoare formele, sau dau accente de supleţe, prin direcţia verticală a liniilor, cum este cazul vărgilor late, ţesute la marginile pînzei din care se fac cămăşile bărbaţilor. Aceeaşi funcţie decorativă o au vărgile late din fotele femeieşti, cît şi ornamentele în rîuri de pe ii. În cazul ornamentelor, culorile calde, de roşu şi portocaliu, dau costumului viaţă, în raport cu fondul general închis al fotelor sau în raport cu culoarea pieselor mari lucrate din lînă.

Schimbarea condiţiilor economico-sociale a determinat introducerea unor materiale noi, a unor ornamente şi detalii de croiuri, care au dus la crearea unor piese distincte faţă de cele existente. În procesul istoric al dezvoltării costumului brănean se constată o evoluţie continuă, lentă în trecut, care devine tot mai accentuată cu cît ne apropiem de zilele noastre, atît în elementele costumului, cît şi în rosturile sale în general.

În fine, trebuie să arătăm şi faptul că structura portului din Bran ne dezvăluie un mai mare număr de piese şi o mai mare varietate de forme faţă de cel muscelean, de la care probabil că a împrumutat însă unele piese, cum ar fi marama de borangic, şi sub a cărui influenţă s-a dezvoltat în bună parte procesul de amplificare a cîmpilor ornamentali.

2. *Portul femeiesc*

Vechiul costum femeiesc, care într-o bună măsură s-a menţinut, ca structură, din feudalism pînă astăzi, se compune din ştergarul purtat peste căiţa care acoperă părul capului împletit în coade şi adunat în conci (femeile mai tinere şi fetele purtau chiar şi pălărie neagră de postav sau fetru); urmează ia cu unele tipuri de croi cu totul aparte, poalele strînse în brîul roşu de lînă lat de 15 cm, pentru a forma o siluetă zveltă, iar peste acestea fota încinsă cu brăcii. În picioare se purtau tureci şi călţuni de lînă, peste care se încălţau opincile legate cu nojiţe din păr de capră sau din lînă. Peste ie, femeile mai tinere purtau tunica, iar cele vîrstnice lăibărica de zeghi.

În evoluţia portului femeiesc din Bran se pot determina, pe baza informaţiilor şi a datelor culese, trei etape mai importante. Pînă la 1880, femeile căsătorite purtau pe cap bariş, peste care legau cîrpa, iar cele bătrîne ştergare ţesute din cînepă şi bumbac, şi care mai tîrziu se făceau şi din borangic, sau erau cumpărate de la Rucăr ori din tîrgul Branului. Căiţa pare a fi o piesă purtată încă din prima jumătate a secolului al XIX-lea, sub ştergar, în loc de bariş sau batic. Nevestele tinere purtau şi ele ştergare, dar numai la horă, cînd zborul ştergarelor dădea un efect plastic deosebit. Iile erau fie de tipul celor cu mîneci lungi de 2,5 m, o formă unică, fie cu mîneci cu obinzica întoarsă. Fota era croită dintr-o ţesătură lungă de 5 coţi şi lată de 75 cm, şi se cusea cu încreţituri la spate. Cele două capete, bogat ornamentate şi numite « pulpene », se încingeau totdeauna în faţă, petrecîndu-se unele peste altele.

În jurul anului 1900, în portul femeiesc apar unele elemente noi, atît în croi, cît şi în ceea ce priveşte materialele, scurtîndu-se fotele, care mai înainte se făceau din doi laţi de pînză (în total nouă coţi) şi care ajungeau pînă aproape de glezne. Începe să dispară pălăria din portul nevestelor şi apare în schimb, pentru timpul friguros, broboada. La ii se schimbă forma mînecilor (pumnaşii devin mai laţi de exemplu) şi încep a se amplifica ornamentele, cărora li se adaugă, pe lîngă motivele cusute cu lînică şi cu

arnici, paiete (« fluturi ») şi mărgele. Peste ie se poartă lăibărica de catifea (numită « carachioi »), ornamentată cu mărgele şi cu fir de aur. Bătrînele continuă să poarte pieptar şi cojocel, iar în vecinătatea Muscelului se poartă mintean; apare, în cîteva sate, fota strîmtă, care a continuat a se purta pînă la cel de al doilea război mondial, paralel cu cea neagră. Această fotă strîmtă se mai poartă şi astăzi, în special la Şirnea şi Fundata, în celelalte localităţi păstrîndu-se vechea fotă largă, tipic brăneană.

Cu 20—30 ani în urmă, în portul femeilor au intervenit schimbări în sensul amplificării la maximum a cîmpilor ornamentali atît la ii cît şi la fote, încît toată suprafaţa mînecilor şi pieptului, ca şi a fotelor, tinde să se înfăţişeze tot mai mult ca un cîmp înflorat, în care culorile puternice şi cele deschise iau locul celor mai temperate din trecut. Se poartă adesea fustă în loc de fotă, renunţîndu-se la vechiul brîu roşu lat, iar în picioare ciorapi, ghete şi pantofi. Pe deasupra, între 1900—1918, se purta iarna « ghebuţa », iar mai tîrziu « mantălul » de postav, lucrat de croitori. Materialele produse de fabrică şi răspîndirea coloranţilor sintetici, care pătrund la sate, contribuie la dezvoltarea aceasta.

Între Branul de Sus şi Branul de Jos constatăm în general o evoluţie diferită, în sensul că satele de jos, din apropierea centrelor industriale, trec direct de la vechiul port la cel orăşenesc, în timp ce sus, la Şirnea şi Fundata, costumul femeiesc evoluează mai lent şi se apropie de cel muscelean, în transformarea lui, tocmai datorită legăturii directe cu Rucărul şi Cîmpulung.

Se cuvine să stăruim asupra evoluţiei morfologice şi asupra calităţilor artistice ale pieselor costumului femeiesc, la piesele de bază cel puţin, căci numai astfel e posibilă o bună cunoaştere şi înţelegere a portului.

Din găteala capului ştergarele lungi, cu frumoase alesături, lucrate fie din pînză subţire, fie din borangic, sînt cele care reţin atenţia şi conferă costumului o distincţie specială. Ele erau purtate de către femeile căsătorite, peste căiţa de postav colorat, legată sub bărbie, şi care avea pe marginea de deasupra frunţii — la cele tinere — cîte zece ciucurei din lînică viu colorată şi mărgele. Vechiul ştergar brănean era lucrat din pînză de bumbac, cu vărgi alese numai la capete; el se purta cu un capăt la spate, iar celălalt se învîrtea de două ori peste cap şi se ducea apoi peste umărul drept, apărîndu-ne astfel ca o vălitură de veche tradiţie. Mai demult, sub ştergar, se punea gimbir cu posomanţ. Căiţa, gimbirul şi barişul erau numite cu un termen generic « legători » şi constituiau un semn distinctiv al femeilor măritate. După căiţă, a început a se purta barişul, peste care se puneau mai ales cîrpe negre sau cafenii. Fetele umblau cu capul descoperit; rare-

6. Ştergar (maramă) cu cîmpul cu alesături, iar la capete cu motive mari de fagure, în care întîlnim ornamente florale stilizate (sec. XIX)

7. Ştergar (maramă) cu cîmpul învărgat, iar la capete cu alesături (sec. XIX)

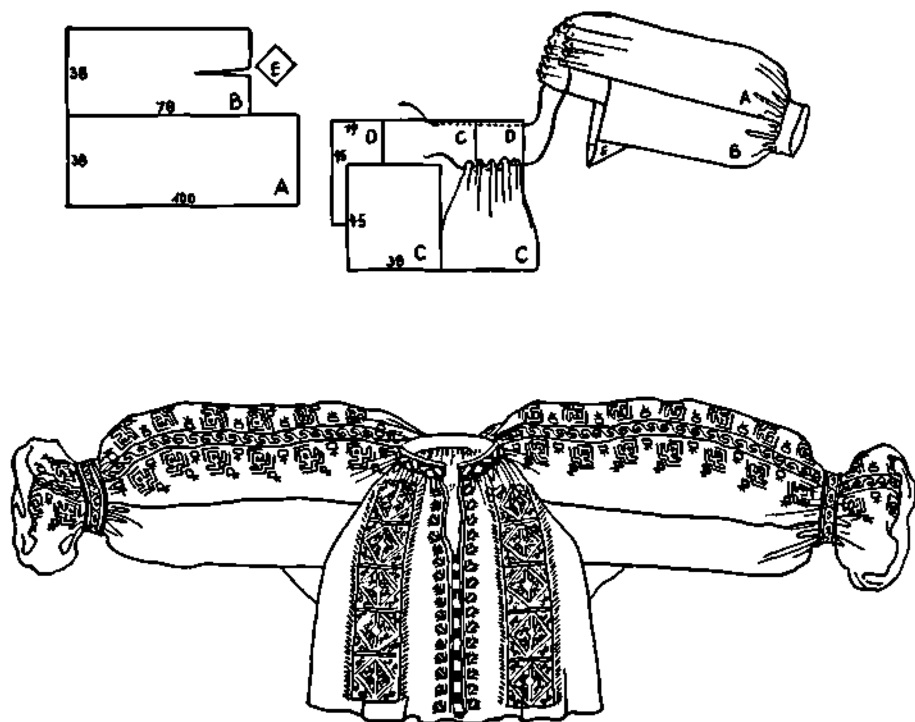
ori, şi numai mai tîrziu, au început a purta cîrpe şi baticuri, legate la spate şi lăsînd să atîrne un colţ lung pe spate. Pe sub bărbie, în acel timp, se lega ştergarul, mai ales de către femeile bătrîne, purtînd şi ele, de obicei în zilele de lucru, cîrpe negre cu ciucuri. Broboada din lînă sau cea pluşată se poartă iarna. La gît şi pe piept, fetele şi chiar femeile tinere, purtau pînă la începutul secolului al XX-lea salbă, în special în Branul de Sus.

Piesa care constituie însă una din creaţiile cele mai valoroase din portul brănean este incontestabil ia. Ea s-a bucurat în toate epocile de atenţia ţărăncii muncitoare care a îmbogăţit-o cu elemente noi, atît în croi, cît — mai ales — în ornamentică. Totuşi, cu toate prefacerile acestei piese, cîteva elemente de structură, rezultate din croi, se păstrează de-a lungul veacurilor, cum ar fi pornirea tuturor elementelor componente (ciupage, spate, mîneci) din jurul gîtului, unde se întîlnesc încreţindu-se pînza.

În această privinţă analiza morfologică a iilor ne arată clar calea dezvoltării acestor piese, începînd cu cea mai veche formă de ie fără guler, cu un şir de încreţituri strînse pe un fir sau două de aţă. Mînecile sînt, la fel, terminate cu pumnaşi la care încreţiturile sînt doar prinse în cîteva ornamente mari brodate deasupra. Forma următoare e aceea a iilor cu guler şi cu pumnaşi aplicaţi pe încreţitură, apoi iile cu pumnaşi întorşi.

Ia cea mai interesantă, unică în sudul Transilvaniei şi semnalată pînă acum numai în Ţara Vrancei, este desigur ia cu mîneca răsucită, avînd lungimea de 3—4 coţi. Ultimele piese s-au mai găsit, la sfîrşitul secolului trecut, la Sohodol (Branul de Jos). Croiul ciupagelor şi al spatelui este cel obişnuit, şi la aceste ii, în timp ce mîneca are nu numai dimensiuni, ci şi forme ciudate. Mîneca propriu-zisă, pe lîngă faptul că este foarte lungă, se face tot mai îngustă în jos şi este ornamentată cu un şir îngust de broderie, care urmează forma în spirală a mînecii, şerpuindu-se în jurul braţului. Deasupra mînecii, această ie are o altiţă formată dintr-o bucată separată şi brodată cu trei rînduri de şire orizontale; în plus, un clin deasupra, între altiţă şi ie, iar dedesubt o înnăditură. Pe piept şi în jurul mînecii largi coboară şerpuind două dungi brodate în genere cu verde şi cafeniu.

Cele mai răspîndite ii bătrîneşti au fost cele cu obinzica întoarsă la mîneci. Ţesute din pînză de in, cînepă sau bumbac şi cusute cu lînă, aceste ii cu croi larg aveau gura în faţă, formată la încheierea celor două ciupage, iar sub braţ un petecuţ pătrat, numit « bucăţuie ». De remarcat că pînza veche fiind îngustă, i se adăuga dedesubt « aldoaia » sau « oclada », pentru a se putea face mîneca largă. Cîmpii ornamentali se desfăşoară în faţă, de-a lungul mînecii, pornind din guler, apoi pe piept în jos. La început, iile aveau un singur rînd de şire, trecîndu-se apoi la trei rînduri. Motivele

8. Ie bătrînească cu obinzica întoarsă
A — mînecile, B — aldoaia, C — ciupagele, D — nadă la ciupagul din spate, E — bucățuie

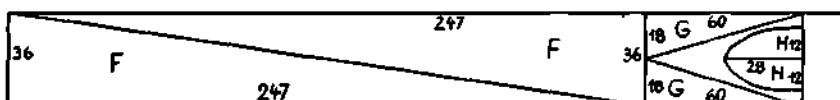
erau cusute mai mult cu negru și umplute. De regulă, pe obinzica întoarsă se coseau același fel de motive ca și pe mînecă în jos. De obicei șirul din centru avea forma unui lanț format din cîrlige sau zăluțe, numit șebac.

Altă ie, tot veche, este cea cu obinzica dreaptă, în genul unei manșete late, brodată. La acest tip de ie, motivele se amplifică și mai mult, acoperind toată suprafața mînecilor și a celor două ciupage din față.

Mai rar, s-au găsit (de exemplu la Moeciul de Sus) chiar piese la care treimea superioară a ciupagelor din față, sub obinzica gulerului, este brodată pe încrețitură, avînd în acest caz gura iei în stînga.

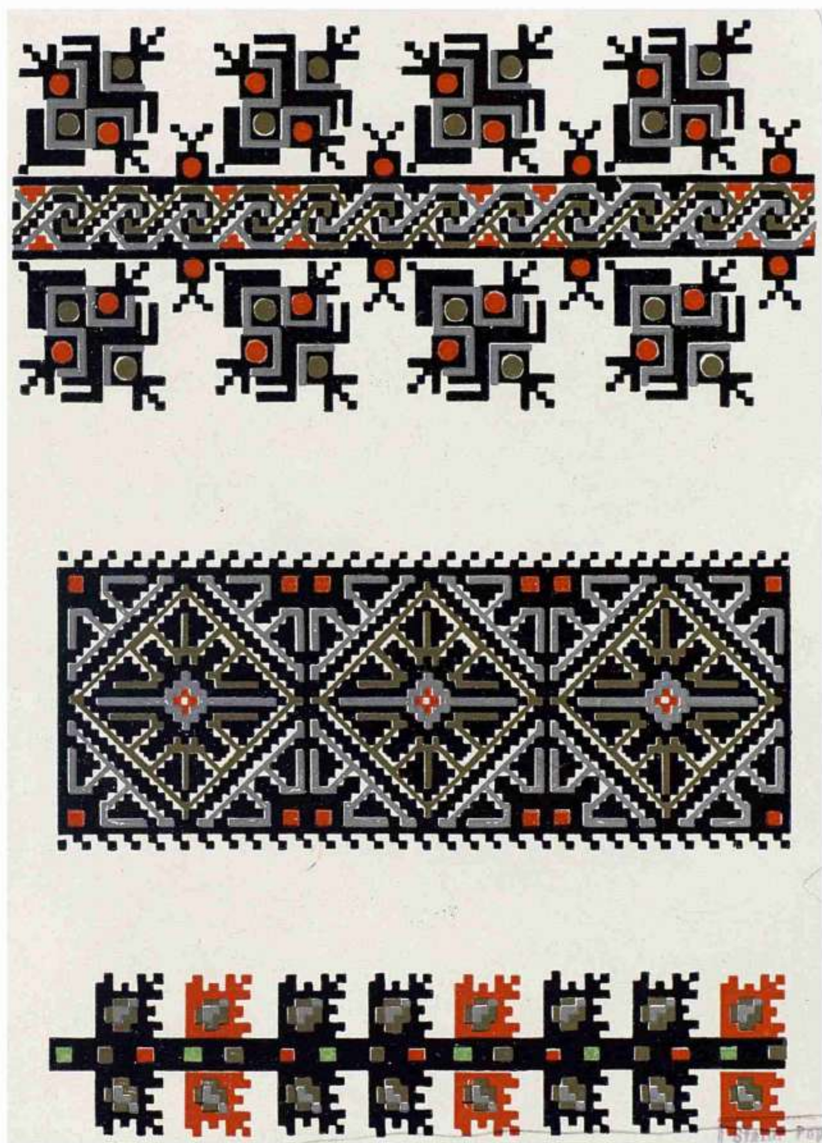
Se pare că « iile sugușate », adică strînse jos la mîneci, se află la originea iilor mai noi, zise « cu fuduli » sau « fuduri », adică cele cunoscute în general sub denumirea de ie cu foduri. Locul unde mîneca era sugușată se chema « mutu », fiind brodată pe încrețitură sau avînd o altiță aplicată.

40 A 36
B 36
C 36
D 14
20 E
20 E 27

9. Ie cu mineca răsucită

A şi B — clupagele din faţă, C — spatele, foaia întreagă, D — spatele, jumătate foaie, E — altiţă, F — mineca, G — clinul minecii, H — năditura la spate, la marginea minecii. Piesă foarte veche (Muzeul Brukenthal, Sibiu)

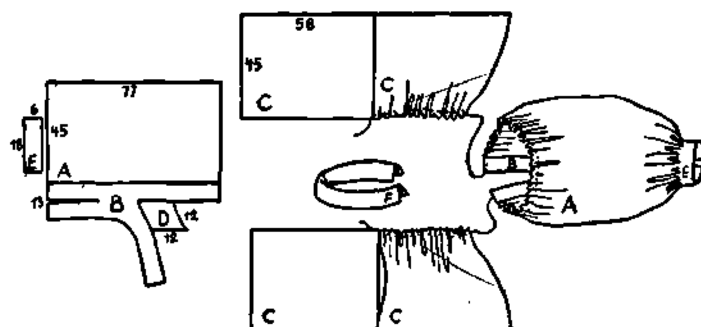

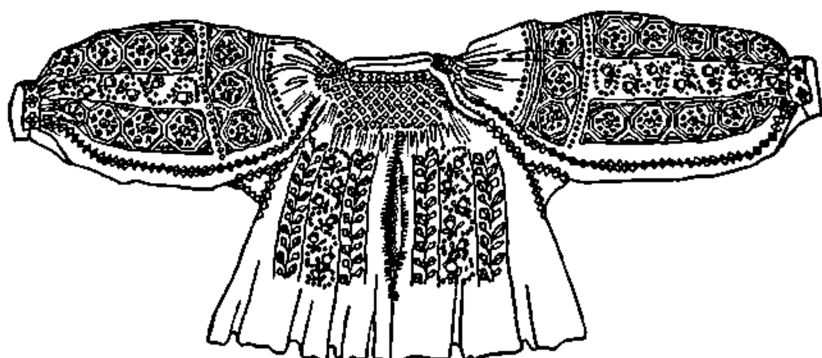
II. Cusătură făcută cu lînă neagră și roșie, fir de aur și argint la ia bătrînească cu obinzica întoarsă. Rîuri de pe mîneci (a), cusătura pe ciupagul din față pe lîngă gură (b) și pe ciupag în jos (c).

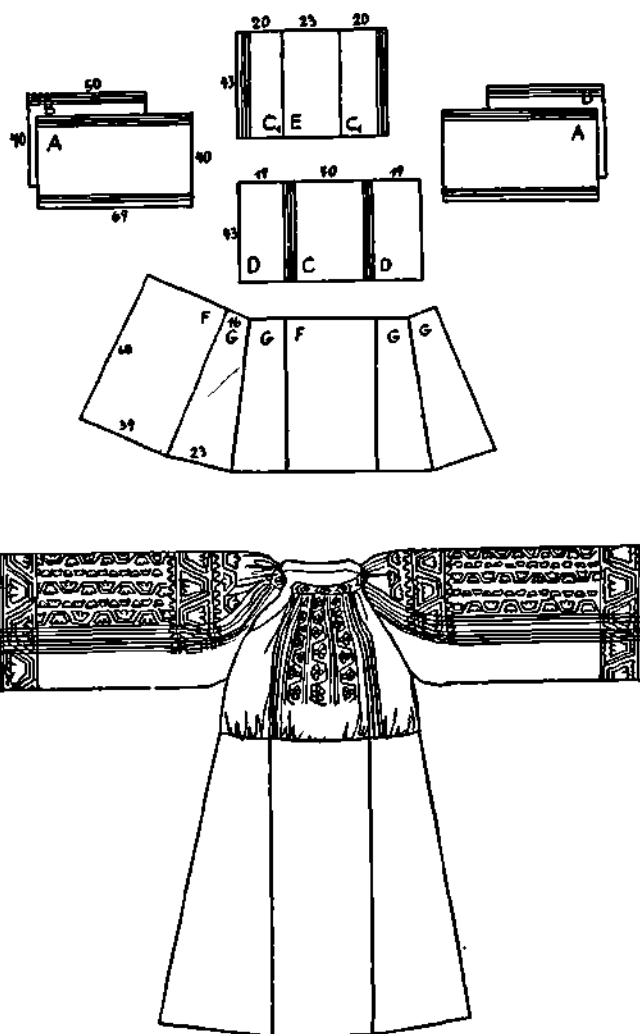
În general și aceste ii păstrează caracteristicile celor dinainte, cu deosebirea că alături de motivele ornamentale vechi, cu caracter geometric (cum ar fi cîrligonții, zalele, rațele ș.a.), apar și motive ornamentale noi, florale, mai întîi pe mîneci. De fapt, observăm că aici totdeauna elementele noi apar pe mîneci, atît în croi, cît și cele de natură ornamentală.

Ia cu mînecă largă, de dată mai recentă, țesută din bumbac sau pînză subțire, se încheie tot de mînă cu « inglița », ea are în locul « mutului » un șinor cu care se poate strînge. Din această ie a derivat forma cea mai nouă, din zilele noastre, cu mîneca dreaptă, largă, cu motive cusute pe umeri (altița) și din care coboară numeroase șire late, pînă la extremitatea mînecii, care la rîndul ei se termină cu o bandă de motive de jur împrejur. Aceste

10. Ie bătrinească cu ciupagele din față brodate pe increțitură
A — mînecile. B — aldoaia. C — ciupagele. D — bucățule. E — manecă. F — guler

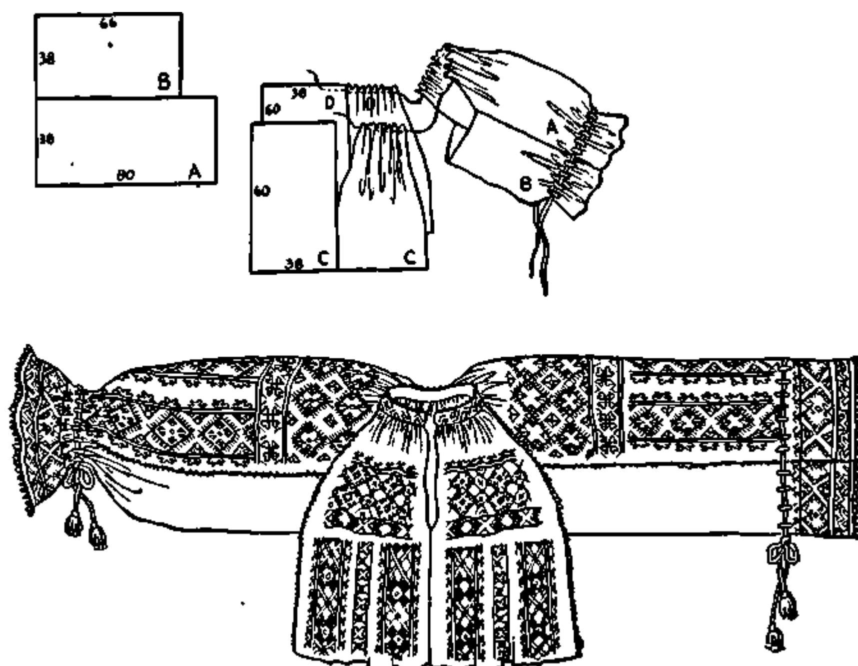

11. Varianta cu mîneca liberă

A — mînecile, B — altoaia, C — mijloc la ciupagul din față, C_1 — margini la ciupagul din spate, D — năditură la ciupagul din față, E — mijloc la ciupagul din spate, F — cele două foi drepte la poale, G — patru clini la poale

ii au de cele mai multe ori gura în față, dar la unele piese se face și lateral, acestea din urmă fiind destinate mai ales pentru femeile cu copii de alăptat. Gulerul acestor ii, la formele cele mai recente, este înlocuit cu un

12. Varianta cu mîneca strînsă cu şnur
A — mînecile, B — aldoaia, C — clupagul, D — spatele

şinor pe care se strîng încreţiturile. Este o revenire curioasă la forma primară, datorită probabil faptului că ea este astfel mai lejeră.

Poalele la iile mai vechi erau cusute de partea inferioară a iei şi se compuneau din două foi drepte (una în faţă, alta în spate) şi din patru clini mari, în părţi. La iile de tip nou, poalele se poartă ca piesă separată, în gen de fustă. Poalele noi au, în orice caz, totdeauna, în partea de jos, de jur împrejur, rîuri brodate, ce se văd sub fota care se poartă ceva mai scurt. Mai înainte vreme, poalele se făceau din pînză numită de « groasă » (urzit bumbac şi bătut cînepă), sau din pînză de in, zis « flos », pentru portul zilelor de lucru.

În privinţa ornamentelor de pe ii, ceea ce ne reţine atenţia în primul rînd este coloritul de bun gust, pe fond negru sau cafeniu, încălzit şi reliefat cu umplutură de roşu, galben, auriu şi argintiu; apoi, unitatea de compoziţie, chiar atunci cînd ornamentele se amplifică la maximum. De mare interes artistic considerăm că este procesul de transmitere a unor motive

vechi brodate, în ornamentica ouălor încondeiate; anume acele rîuri late, numite « şebace » sau « ghinare » care, atît pe ii, cît şi pe ouă, au rolul de a delimita şi orienta cîmpii ornamentali, precum şi de a-i îmbogăţi în acelaşi timp. Aceste şebace au contribuit chiar la a potenţa procesul de dezvoltare a compoziţiei ornamentale noi.

Fota constituie cea de a doua piesă care determină caracterul specific al portului brănean, fiind de o factură locală precisă, diferită de fotele din Muscel şi din alte zone. Ca formă şi dimensiuni, fota de Bran zisă cu « pulpene », generală în toată zona, este dreptunghiulară, fiind odinioară formată din două foi înnădite de-a lungul, orizontal. Ţesîndu-se mai tîrziu în războaie în cinci iţe, cu spata mai mare (de 20—22 de păpuşi), s-a lucrat dintr-o singură foaie. Fota are trei părţi: « vînătul », şi cele două pulpene. Vînătul este partea de la mijlocul foii, de culoare neagră, şi care vine purtată la spate; iar cele două pulpene, late de circa jumătate metru fiecare, se încing în faţă, formînd capetele foii cu vărgi realizate din băteală. Urzeala este din aţică neagră, mai rar din lînă toarsă subţire şi vopsită negru cu coajă de « anin » (arin), pe care toţi brănenii o aduceau din cele mai vechi timpuri de la Moeciul de Jos, din vale. La băteala din lînă ţigaie, vopsită pentru pulpene în diferite culori, domină roşul. În urzeală, la cele două margini, sau obligator cel puţin la partea care vine dedesubt, se urzesc fire roşii, care formează jur împrejur un ornament continuu, de vargă în cinci dunguliţe, numite « mînji ». Bătrînele îşi amintesc că mai demult se purtau « fote roşii », care aveau doar cîteva « hire brăzdate » de altă culoare, în faţă, pe pulpene. Roşul este — în ornamentica fotelor — culoarea dominantă, pe lîngă care verdele, galbenul, albastrul şi — începînd cu finele secolului al XIX-lea şi crescînd în timp — firul de aur, apar grupate în dungi verticale dispuse simetric şi formînd grupe alternative. Cele două pulpene se poartă, cînd una cînd alta, deasupra. Aceasta însă nu la întîmplare, ci una se purta numai în zilele de lucru, iar alta — cea mai frumos lucrată — în sărbători şi la nunţi.

Fota, cu vărgile de « mînji » care formează parcă un chenar, cu cele două pulpene colorate petrecute în faţă, pe fondul negru, şi cu întreaga suprafaţă animată de ţesătura în ochiuri, creează efecte dintre cele mai reuşite din punct de vedere artistic.

Faţă de Muscel, fotele vechi din Bran se deosebesc în primul rînd prin lărgimea lor (5 coţi, adică 3,70 m), apoi prin faptul că în Bran fotele se încreţesc la spate, cît şi printr-o mai mare simplitate şi distincţie.

La Şirnea şi la Fundata, cu excepţia bătrînelor, femeile poartă şi fote strîmte, de tip muscelean, care s-au introdus aici după anul 1900.

De prin anul 1930 a început a se ornamenta întreaga suprafață a fotei cu motive geometrice, apoi florale, folosindu-se întîi lînă vopsită, după aceea mătase și fir de argint (zis «genel») sau de aur (zis «mitație»). Adeseori aceste fote, mai ales pentru mirese, în satele din Branul de Sus, sînt cumpărate din tîrgul de la Cîmpulung-Muscel. Fusta sau foile de postav se poartă azi aproximativ de către o treime din populația de femei tinere, chiar în zilele de sărbătoare, cu ie sau cu bluze obișnuite. De reținut că și aici, la sfîrșitul veacului trecut, se purta de către mirese androcul, de tipul celui întîlnit în Țara Oltului, așa cum și pălăriile bărbătești purtate de fete ne amintesc de cele observate pînă în zilele noastre în zona Făgărașului, la Drăguș.

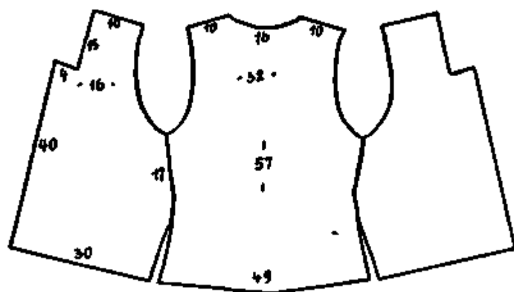
În ultima vreme fotele vechi cu pulpene sînt purtate numai de către bătrîne. La femeile tinere, dungile acestor fote sînt mai late și formate din motive cu caracter geometric, dispuse prin alternanță. De la acestea trecerea se face la fotele cu întreg cîmpul ornamentat, de cele mai multe ori cu motive geometrice, care formează compoziții ample în gen de covor. Motivele sînt adeseori mari, de formă romboidală, dispuse de data aceasta în dungi orizontale, alternîndu-se cu un șir de motive în zigzaguri mari. Uimitoare prin bogăția ornamentală sînt fotele care se lucrează în zilele noastre, și la care motivele geometrice continuă a fi cele mai frecvente, alături de cele florale, de mari dimensiuni, care s-au încetățenit și ele. Alături de iile cu pieptii și mînecile aproape în întregime acoperite cu broderie, fotele acestea constituie mîndria brănencelor, ca și a tuturor celor care se bucură de faptul că arta populară înflorește, în forme noi, în condițiile vieții actuale.

Peste poale, femeile se legau cu brîul roșu, lat de 15 cm peste care se punea fota, încinsă apoi și ea cu brăcii.

Încălțămintea a evoluat de la opinci, călțuni, tureci de pănură ziși și cioareci, la ciorapi tricotați, ghete și pantofi. Ciorapii vechi de lînă erau și ei cu dungi colorate (stînjeniu, verde, cafeniu), iar peste ei, la fete și femei tinere călțunași, cu flori (roz, verde, roșu).

După pieptarele din piele, înfundate și ornamentate cu motive florale, lucrate la Șirnea—unde în trecut a fost un centru important de cojocărit—s-au purtat un fel de veste numite tunici sau laibărici. Cele vechi aveau croiul drept, cele noi se făceau din stofă mai fină ori din catifea, cu croiul puțin evazat și garnisite jur împrejur cu «țop» (panglică de mătase) și chiar cu șnur. De obicei nu se încheiau în față, pentru a se vedea pieptul brodat al iilor, iar atunci cînd se încheiau cu copci aceasta se făcea numai în partea de jos, ca să valorifice și bustul.

Scurteica era o piesă — apărută în secolul al XIX-lea — tot fără mîneci, mai largă și mai lungă, pentru iarnă, purtată de femeile chiabure, lucrată din

13. Lăibărică cu «țop», lucrată din catifea neagră și tivită cu panglică de mătase portocalie sau galbenă

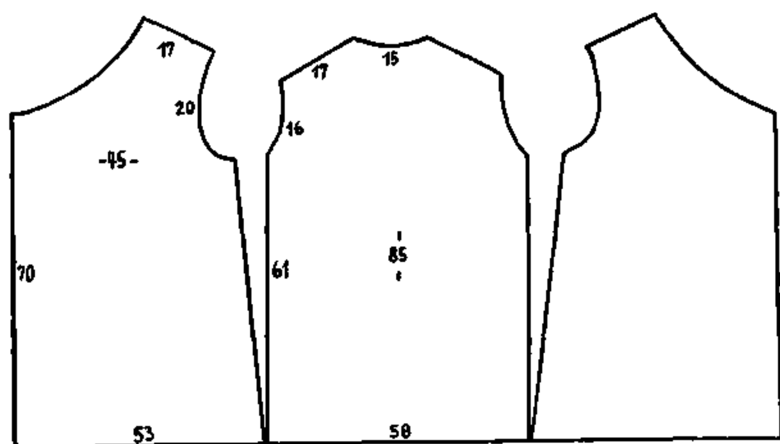
« anglaz » (atlaz — mătase), căptușită și garnisită cu blană de iepure. Scurteica este originară probabil din Scheiul Brașovului. Se purta de către mirese, apoi de către femeile tinere, la sărbători mai importante. Altădată și la Bran, ca și în alte zone, miresele bogate mergeau la cununie cu cojoc, iar cele mai sărace cu «bundă de zeichi». Ca îmbrăcăminte, tot de influență brașovenească, în satele de jos (în special la Bran — Poarta) se folosea «vizita», o haină cu mîneci, încheiată cu nasturi mari și aplicații de catifea. Minteanul, asemănător cu haina obișnuită a bărbaților, se poartă numai la Fundata de către femeile bătrîne. Tot cele înstărite, au purtat la sfîrșitul secolului al XIX-lea în zilele de sărbătoare «ghete cu țuc», adică cu tureac înalt și cu elastic în părți, iar după aceea, înaintea primului război mondial, ghete încheiate cu nasturi în părțile laterale.

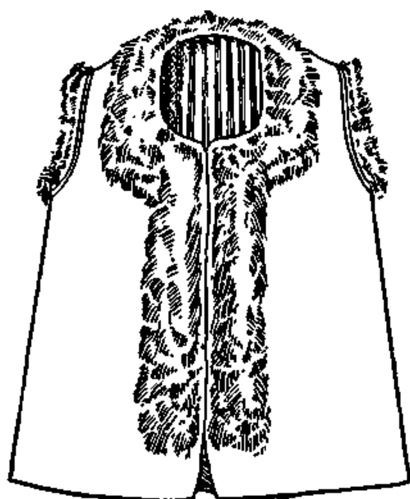
Lista pieselor de îmbrăcăminte de origine orășenească, din ultima parte a secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, este destul de mare. Ea cuprinde în special piesele ce se îmbracă peste ie și fotă, cît și încălțămintea.

Farmecul și calitățile artistice ale portului femeiesc brănean rămîn, în orice caz, cele pe care le conferă iile și fotele împreună cu ștergarele.

3. *Portul bărbătesc*

Portul bărbătesc ne apare mai redus ca număr de piese și mai puțin schimbat în decursul timpului. Nu înseamnă totuși că el e static, deoarece

14. Scurteică din atlaz negru, garnisită cu blană de iepure

schimbarea modului de viaţă, ca urmare a apariţiei unor condiţii economice diferite, cum ar fi de exemplu restrîngerea păstoritului în secolele XIX—XX şi dezvoltarea altor îndeletniciri (de pildă lemnăritul) au determinat schimbări şi în portul bărbătesc.

La bărbaţi, purtatul chicii sau al pletelor era, pînă pe la 1900, un obicei general, aşa cum a rămas azi mustaţa la ciobani. Pe cap purtau «căciulă cu fund şi cu gurgui», mai ales ciobanii, iar vara «părălie ţuţuienească»

(pălărie sibienească). Cămăşile erau cu mîneci largi, fără rîuri, din pînză de « flos » sau de « groasă », cioarecii sau iţarii erau cusuţi de mînă din dimie, adeseori nedată la piuă, peste cămaşă se încingea « cureaua lată » de 12 cm, în care se ţineau banii, amnarul, cremenea, iasca, briceagul, punga din piele de berbec etc. Ciobanii se mai încingeau peste cureaua lată şi cu « praştia », o curea îngustă şi lungă de 3—4 m şi bătută cu ţinte. Ea avea aspectul unui şarpe. În picioare purtau obiele, călţuni din dimie albă şi opinci din piele de vacă legate cu nojiţe de păr din coadă de vacă sau din coamă de cal.

Pe deasupra, bărbaţii purtau laibărică de zeghi, zeghioi sau, dacă era mai frig, zăbun, iar sărbătoarea, pe timp frumos — în special în Branul de Jos — îmbrăcau ilicul, o haină ţesută în « figuri » din bumbac răsucit, cusută cu « sucite » şi ornamentată cu aplicaţii de găitan negru.

Pieptarul, cojocul, sarica de lînă şi gluga constituiau, în general, piese din portul păstoresc de munte, în timp ce zeghea era purtată de toată lumea, în sate.

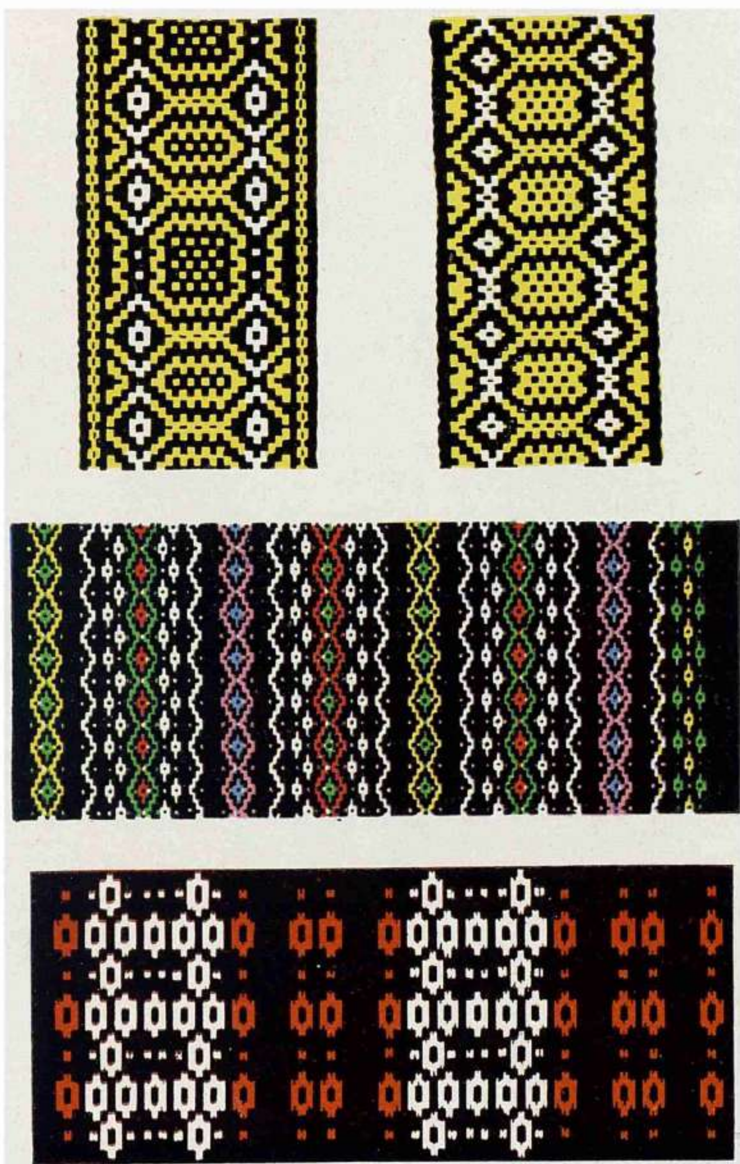
Din această enumerare a pieselor de port bărbătesc reiese clar faptul că avem de-a face cu un port păstoresc, în care toate piesele, pînă aproape în epoca noastră, erau confecţionate din materia primă aflată la îndemînă şi de la care îşi trăgeau numirea chiar şi piesele de port. Interesant este faptul că, deşi piesele au rămas aceleaşi ca numire, unele şi-au schimbat total înfăţişarea, atît prin forma şi dimensiunile croiului, cît şi prin materialele din care sînt confecţionate. În acelaşi timp s-a manifestat tot mai mult tendinţa de a le ornamenta, parcă anume pentru a forma o unitate cu costumul femeiesc.

Simplitatea portului bărbătesc nu e lipsită de frumuseţe, dacă luăm în considerare ansamblul costumului şi felul în care îl poartă brănenii. Pe fondul alb al cămăşilor şi cioarecilor, culoarea « sîrbă » sau neagră a pieselor de lînă dă costumului bărbătesc un stil ce-l distinge de al săcelenilor şi mărginenilor, în primul rînd prin mai multă supleţe.

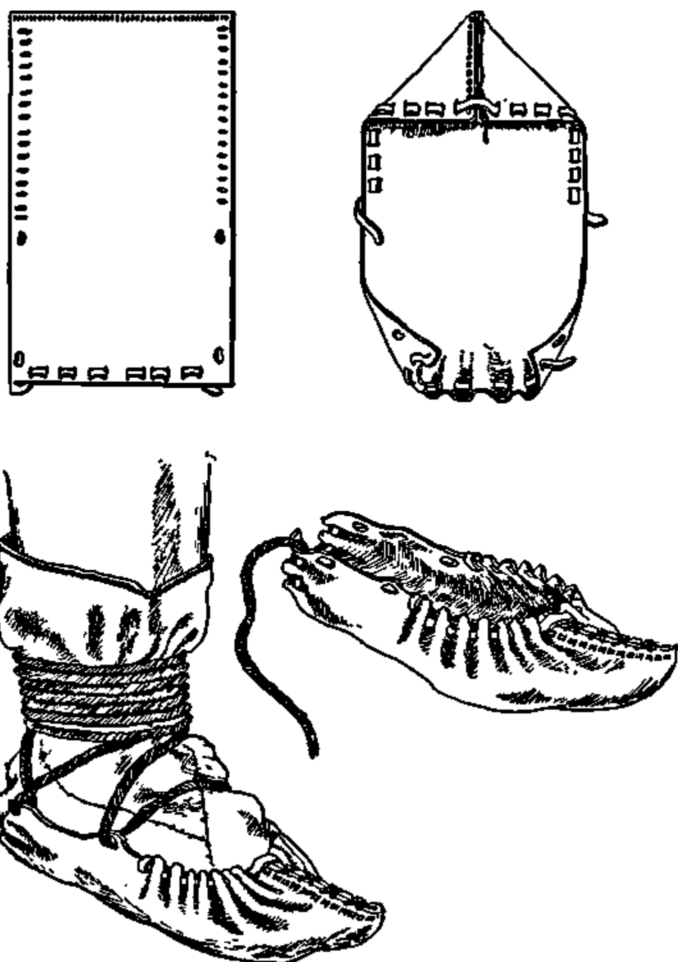
Chiar luate separat, în structura lor morfologică, dar mai ales în dezvoltarea istorică, cîteva piese din portul bărbătesc sînt extrem de interesante.

Opinca brăneană, confecţionată din piele tăbăcită, de vacă, cu ciocul puţin ridicat în sus, are şi unele elemente artistice, cum ar fi şirul de ornamente în formă de x, pe muchea ciocului.

Cămaşa veche bătrînească, lucrată din pînză de in, avea croiul drept şi mînecile largi. Se compunea din « trup », iar mînecile erau formate din

III. Modele de ţesături brănene de pe desagi şi traiste

15. Opincă brăneană

cîte două foi fiecare, patru clini mai scurţi şi doi clini lungi. Cămăşile din pînză de bumbac aveau acelaşi croi, cu singura deosebire că se punea la partea de sus a trupului o căptuşeală zisă «căptuf»; mînecile se făceau şi dintr-o foaie şi jumătate. Cămăşile « cu găurele » sînt de acelaşi tip, numai că au un ornament mai simplu, pe mîneci şi jos la poale, format dintr-un şir de găurele. Încă mult înainte de primul război mondial s-au încetăţenit « cămăşile cu mărgini şi flori », mărginile fiind dungile galbene

realizate prin urzeală subțire, din bumbac de culoare galbenă sau portocalie, la cele două laturi ale pînzei. În genere aceste cămăși erau cusute de mînă cu un fel de cheiță numită « strînsoare », iar gulerul aplicat era brodat, ca și mîneca și poalele cămășii. Ornamentele s-au amplificat și aici, la guler, mîneci și poale, unde — pe lîngă marginile galbene ale pînzei — se făcea o broderie lată și, de curînd, chiar colțișori.

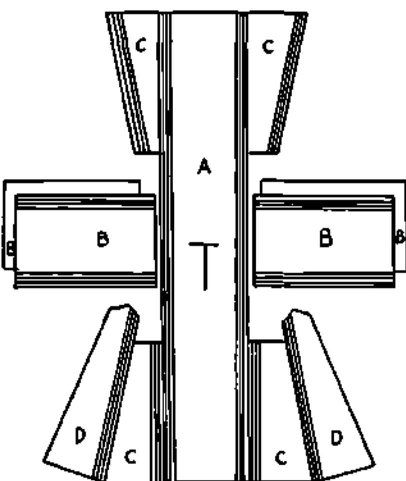
De la acest tip de cămașă, cu variantele amintite, trecerea se face spre cămașa cu mîneca adunată în obinzică de la care apoi se ajunge la un tip cu totul nou, acela al cămășii cu obinzică la mîneci și cute pe piept. La aceasta avem două foi în față, două în spate, mîneci cu aldoaie, obinzică la mîneci, guler lat întors, doi clini, platcă pe umeri și o serie de cute pe piept, pe lîngă gura cămășii în jos. S-ar putea să fie o cămașă de influență săsească, mai bine zis provenită de la oraș, folosită mai ales pentru muncă, dar care s-a introdus și în portul de sărbătoare. Ea are în acest caz ornamente brodate pe guler și la poale. Broderia cămășilor a trecut și ea de la motivele geometrice la cele florale, fiind realizată cu «bobin» și «mitație», iar în ultima vreme cu mătase albă, galbenă, liliachie ș. a. Sub cămașă, la horă, cu 30 de ani în urmă, feciorii au început a purta un « cămășoi ».

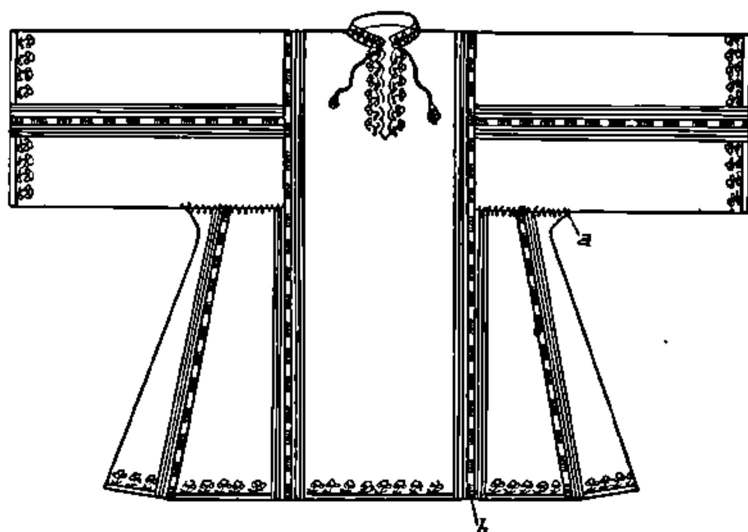
Ițarii croiți strînși pe picior — purtați frecvent pînă la 1900 — erau făcuți din lînă, țesuți în două ițe și nedați la piuă. Ei au dispărut din port, în schimb cioarecii din dimie albă, de lînă țigaie la cei înstăriți, au rămas la fel pînă astăzi, cu foarte mici transformări. Cioarecii brăneni se compun din tur, craci, clinii turului și brănuș sau văcălie. Vechii ițari și izmenele pentru vară se legau sub genunchi cu o sfoară sau cu o curea.

Spre deosebire de zona pastorală a Mărginimii Sibiului, unde, datorită dezvoltării meșteșugurilor locale și specializării unor centre (cum a fost Săliștea), cojocăritul și curelăritul au ajuns la o adevărată înflorire, în Bran piesele lucrate din piele s-au purtat alături de cele țesute, fără a lua locul acestora. Mai mult chiar, piesele țesute din lînă groasă, numită « zechi » sau « zeichi », iar alteori « zeghi », au supraviețuit celor lucrate în piele.

Lăibărica de zeichi, zeghioiul sau mînecarul, șuba de zeichi sau gheba, cît și sarica sînt piese lucrate din țesătură groasă de lînă dată la piuă sau la dîrstă; acesta e cazul mai ales cu sarica. De remarcat că zeghioiul se cosea « foiește ».

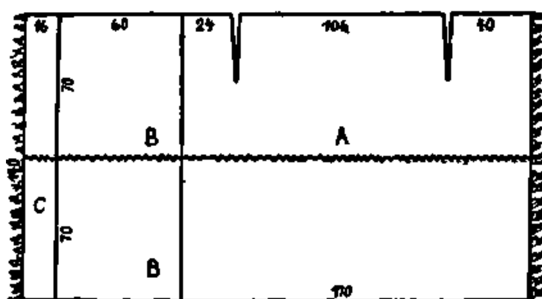
Lăibărica e un fel de vestă lungă pînă la șold, lucrată din zeichi de culoare închisă, de cele mai multe ori cu guler și trei buzunare. Laibărele popriu-zise erau lucrate la fel, din postav subțire, cu bumbi și ceaprazuri, imitînd pe cele ale husarilor. Zeghioiul, lung pînă mai sus de genunchi,

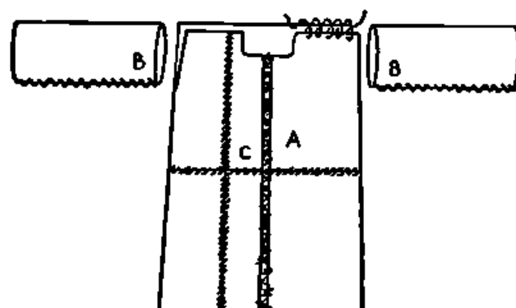

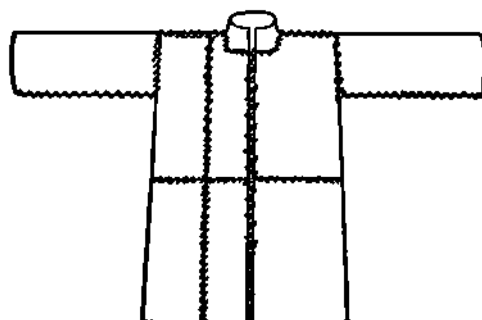

16. Cămașă de mire din anul 1913, lucrată din pînză de trîmbă, cu « margini ». Încheietura făcută cu « strînsorică mică » (a) și cu « strînsoare » (b); A — trupul, B — mînecile din cîte două foi, C — clinii mici, D — clinii lungi

se lucra mai mult din lînă țigaie sîrbă țesută în patru ițe, cu croiul drept, specific hainelor vechi țărănești. Avea guler și mîneci de unde și numele de « mînecar » ce i se dădea. Este o piesă în dispariție (de ex. în satul Șimon, în 1958, îl mai purta un singur bătrîn, Iosif Budașcă, care și-l lucra singur). Peste zeghioi, la zile mari sau la drumuri lungi, se purta « zechea », o haină dreaptă, lungă pînă la glezne, cusută de mînă și legată simplu la gît cu șnur. O variantă nouă a zeghioiului este cea cu croiul evazat, asemănătoare unei haine obișnuite. Foarte asemănător cu aceasta din urmă este « minteanul » de la Fundata, care se lucrează de către croitor și se căptușește cu « îmblăneală » din pînză țesută din lînă și nedată la piuă,

17. Sarica sau bunda de sarică

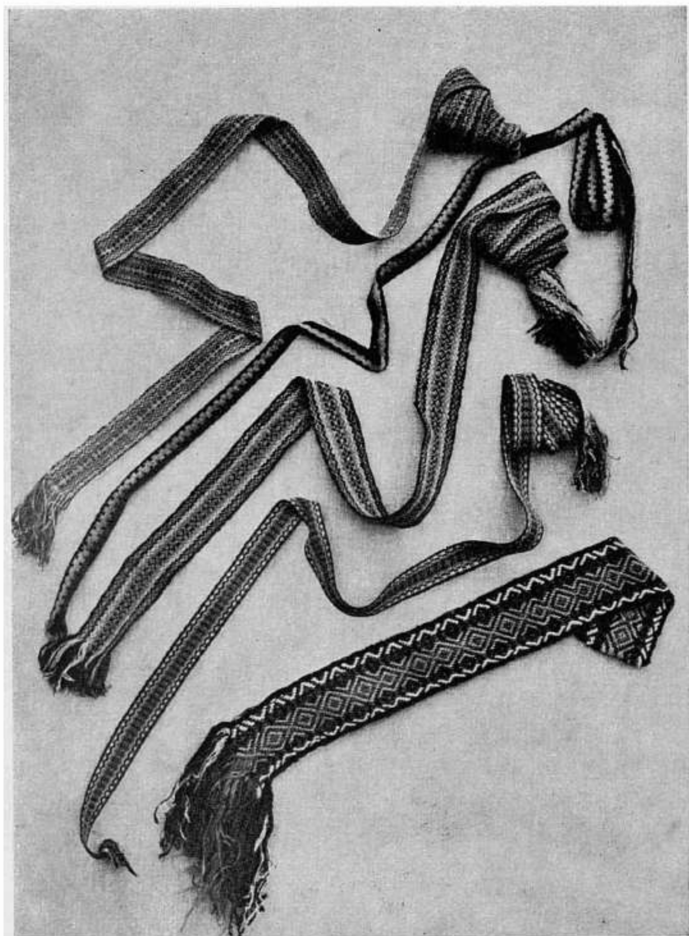
A — foaia ce vine jur împrejur, B — mînecile, C — bucata de la margine, care se coase în față pentru a avea «nodurile» ornamentale în față

albă sau vărgată. În unele sate, ca de pildă în Moeciul de Sus, zeghioiul se numea și « zăbun » dacă era lucrat din postav fin.

Sarica este o piesă străveche, întîlnită în sudul Transilvaniei în toate zonele cercetate pînă în prezent, și asemănătoare mai ales cu cele din zona Făgărașului. Este lucrată din două foi de « sarică », țesute din lînă țurcană seină și cusute mai înainte de a fi date la dîrste, apoi « mîneci », « bucata » de la margine, potrivită anume pentru a avea de ambele părți în față « noduri » și gulerul.

Șuba de zeichi sau «gheba» era o piesă lungă, cu mîneci sau fără, purtată de ciobani peste cojoc, pe vreme de ploi îndelungate.

Pieptarele și cojoacele erau lucrate în general după un croi asemănător cu cel al läibăricelor și al zeghioaielor, remarcîndu-se la ele mai ales nasturii cu care se încheiau și care formau astfel un ornament. Cele mai vechi pieptare au fost desigur cele înfundate, lucrate într-o singură piele, tivite la început cu piele și brodate

18. Brăci brănene de lățimi diferite și cu motive felurite, totdeauna geometrice

mai tîrziu, în secolul al XIX-lea cu lînică. Cojoacele vechi mocănești erau mai lungi, fiind lucrate din șase piei și purtate adeseori cu lîna în afară. Este demnă de remarcat asemănarea dintre piesa numită aici « cojoc scurt » și « bitușa » din Mărginimea Sibiului, avînd pe margini

în faţă, la mîneci şi jos la poale, tivitură de miel negru cu miţul în afară.

În jurul anului 1900, s-au produs în portul bărbătesc o serie de schimbări, în ceea ce priveşte materia primă, folosindu-se pe scară largă postavul din lînă ţigaie, lucrat în zona Săcelelor, cît şi datorită înlocuirii unor piese, cum a fost cazul cu zeichile, în locul cărora se introduc « mantăle » lucrate de croitori. Şi pe piesele bărbăteşti se dezvoltă şi se amplifică mult ornamentele, nu numai la cămăşi, ci chiar şi la cioareci, cărora li se trag cîte două cusături laterale la maşină. Tot acum apar flanelele din lînă, cu dungi colorate la mîneci şi în partea de jos, date la piuă şi imitînd unele piese asemănătoare din Scheii Braşovului. Căciulile se fac, mai recent, din piei de miel, în formă ţuguiată.

După primul război mondial, din portul femeilor au dispărut scurteica şi pălăria de tip bărbătesc. Mantălul şi bunda sînt folosite şi astăzi: primul, mai ales ca haină de ginere, iar a doua piesă e purtată de către ciobani.

Portul bătrînilor, prin cîteva elemente, conservă în general structura şi stilul vechiului port, fie ca îmbrăcăminte de toate zilele pentru păstori, fie ca un costum naţional de ceremonie. Materialele de fabrică ocupă un loc din ce în ce mai mare. Tineretul adoptă tot mai mult costumul orăşenesc, pentru portul de toate zilele.

Portul copiilor este, în linii mari, acelaşi cu al celor vîrstnici, băieţii purtînd cioareci, cămaşă largă, lăibărică şi pălărie. Ei se încing cu « brăcii » în loc de curele.

CÎTEVA CONCLUZII

În zona Branului avem de-a face cu o populaţie care, schimbîndu-şi modul de viaţă, şi-a schimbat vizibil şi costumul popular, pe care l-a adaptat cerinţelor create de apariţia unor noi condiţii social-economice.

Din analiza datelor prezentate se desprinde clar faptul că, în satele brănene, portul reprezintă o creaţie populară valoroasă, atît prin marea varietate de piese care s-au dezvoltat aici pe vechea structură, cît şi datorită faptului că îmbogăţirea ornamentală s-a făcut cu mult gust, ţinîndu-se seama de regulile artei decorative, în ceea ce priveşte silueta generală, cîmpii, dispoziţia motivelor etc.

IV. Costume din Bran, în vitrină, pe manechin (Muzeul Brukenthal, Sibiu)

În ceea ce privește motivele ornamentale — realizate la ii și la cămăși de regulă prin cusătură cu acul, mai rar prin țesături și alesături — deși întîlnim mai puține numiri decît în alte zone, ele reprezintă o gamă destul de largă. Chiar la șebace, care sînt atît de variate, se cunosc totuși destul de puține denumiri. Între acestea amintim: « ochiulețul », « cîrligul ciobanului », «creasta», « zăluța ». La piesele mai vechi sînt frecvente motivele cu caracter geometric. Între motivele din « rîuri » întîlnim: «craca », « suveicuțele », « paianjenul », dar mai cu seamă « tabla », care are fie formă pătrată, fie formă de romb, umplut prin cusătură deasă. Mai noi, motivele numite « frunza », « vița », « bujorul » ș. a. cu caracter floral, redate în mod realist, sînt cele care domină în port, ca și în țesăturile cu alesături în război. Unele motive noi cu caracter floral sînt mai puțin stilizate, fiind adeseori aceleași, atît pe ii cît și pe fote, cum e cazul cu « bujorul », care e preluat de pe unele piese la altele.

Din analiza conținutului motivelor ornamentale se constată că unele (cum e « cîrligul ciobanului » sau « șebacul ») apar atît în ceramica veche, cît și în cusături și chiar în alte genuri ale artei populare, demonstrînd astfel faptul că ele — reflectînd natura și viața socială în chip realist — sînt preferate.

În general, am constatat că piesele de port se numesc adeseori după materialul din care sînt confecționate, în timp ce la ornamente denumirile se dau mai mult după funcția lor (șebac, rîu), la care numiri se adaugă de regulă tehnica în care sînt realizate (« pă gras », « pă romînesc », « pă împunsură » etc).

În ceea ce privește diferențierile sociale, ele s-au reflectat și accentuat în port pe măsura dezvoltării societății capitaliste, cei bogați folosind materiale mai fine și preluînd mai ușor piesele orășenești. Păstrătoare a elementelor tradiționale valoroase, ca de altfel și creatoare a celor mai frumoase piese, a rămas totdeauna țărănimea muncitoare.

Trecutul istoric al satelor brănene, legăturile lor continui cu Țara Romînească și cu Ardealul, mai ales datorită schimburilor economice, se oglindesc într-o serie de elemente ale portului. Toate acestea, cît și bogatul folclor local, sînt surse insuficient cercetate și nevalorificate în trecut. Ele pot constitui izvoare de inspirație — îndeosebi pornind de la cunoașterea motivelor ornamentale — pentru artizanat, în special în arta lemnului și în textile, și chiar mai mult, pentru spectacolele de teatru și cele coregrafice cu un bogat conținut mobilizator.

Organele de partid și de stat acordă o deosebită importanță artei populare, ca domeniu al culturii materiale, alături de cultura spirituală.

Dovadă grăitoare o constituie reuşita primei expoziţii bienale de artă populară din 1959, precum şi dezvoltarea pe care a luat-o valorificarea artei populare în creaţii noi artizanale în cadrul cooperaţiei meşteşugăreşti.

Valorificarea artei populare constituie o preocupare permanentă, afirmată prin îndrumarea cercetărilor ştiinţifice pe teren, prin publicarea de lucrări de specialitate, prin organizarea unui important număr de expoziţii în ţară şi în străinătate, care au făcut cunoscute în lumea întreagă comorile creaţiei populare.

Regiunea Stalin, din care face parte şi zona Branului, ocupa, la sfîrşitul anului 1959, primul loc pe ţară, avînd unităţi şi cooperative fruntaşe în care ţăranii romîni, lucrînd adeseori împreună cu cei maghiari şi saşi, produc mereu noi opere de artă populară menite să înfrumuseţeze viaţa maselor muncitoare. Lucrarea de faţă, apărînd în condiţiile create valorificării artei populare de regimul de democraţie populară, urmăreşte să aducă o contribuţie la cunoaşterea acelor opere în care se afirmă puterea de creaţie a poporului muncitor.

19. Casă veche din Bran

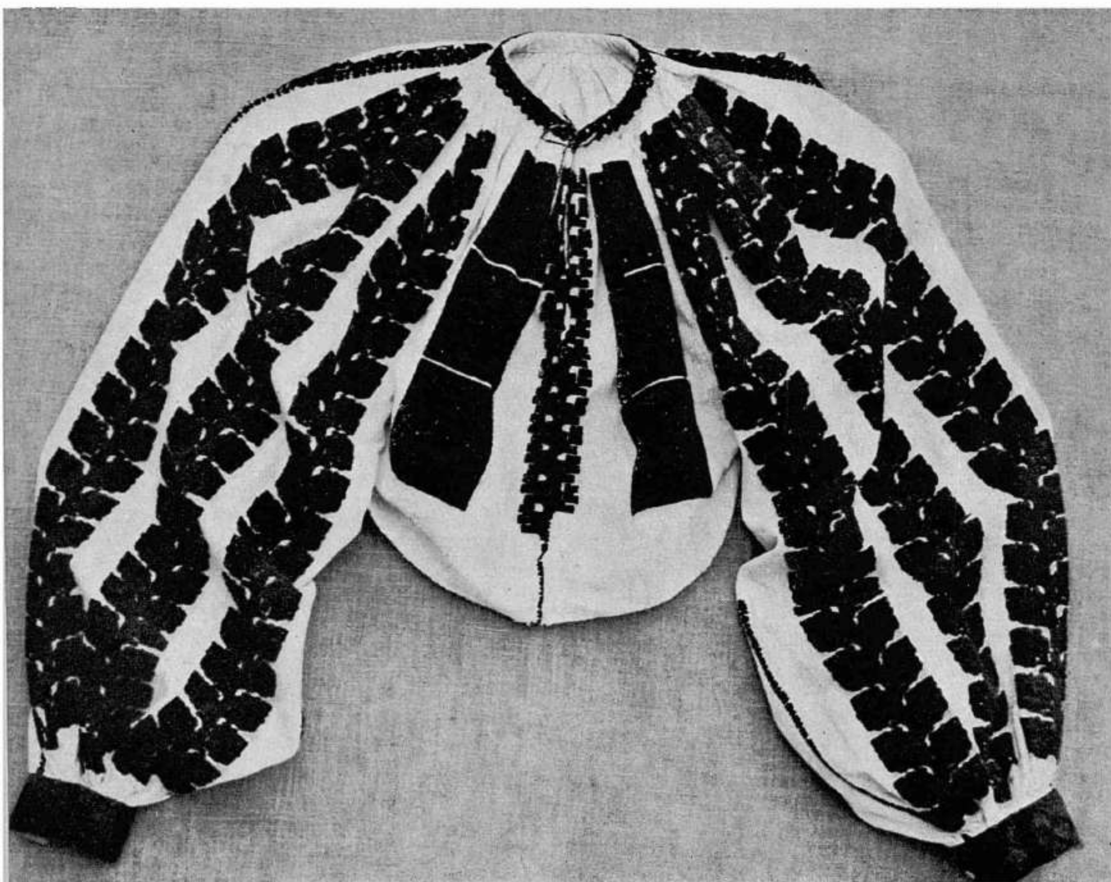
20. Doi copii în costum de sărbătoare, vara

21. Trei femei tinere, gătite de sărbătoare, într-un interior bogat împodobit cu țesături noi, cu motive florale mari

23. Ie veche, cu gulerul încrețit și strins cu fir de ață. Sec. XIX. (Muzeul Brukenthal, Sibiu)

22. Ie veche, cu gura în față și cu pumnaș aplicat, ornamentele ample, dispuse în rîuri, formate din motive mari

24. Ie cu pumnaşi întorşi, încheiată cu cheiţă lată din lînă

25. Bătrînă din Peştera, încălţată cu opinci

→
26. Tinără îmbrăcată cu ie cu mineca răsucită

27. Grup de femei şi bărbaţi, în port specific brănean, din Moeciul de Sus

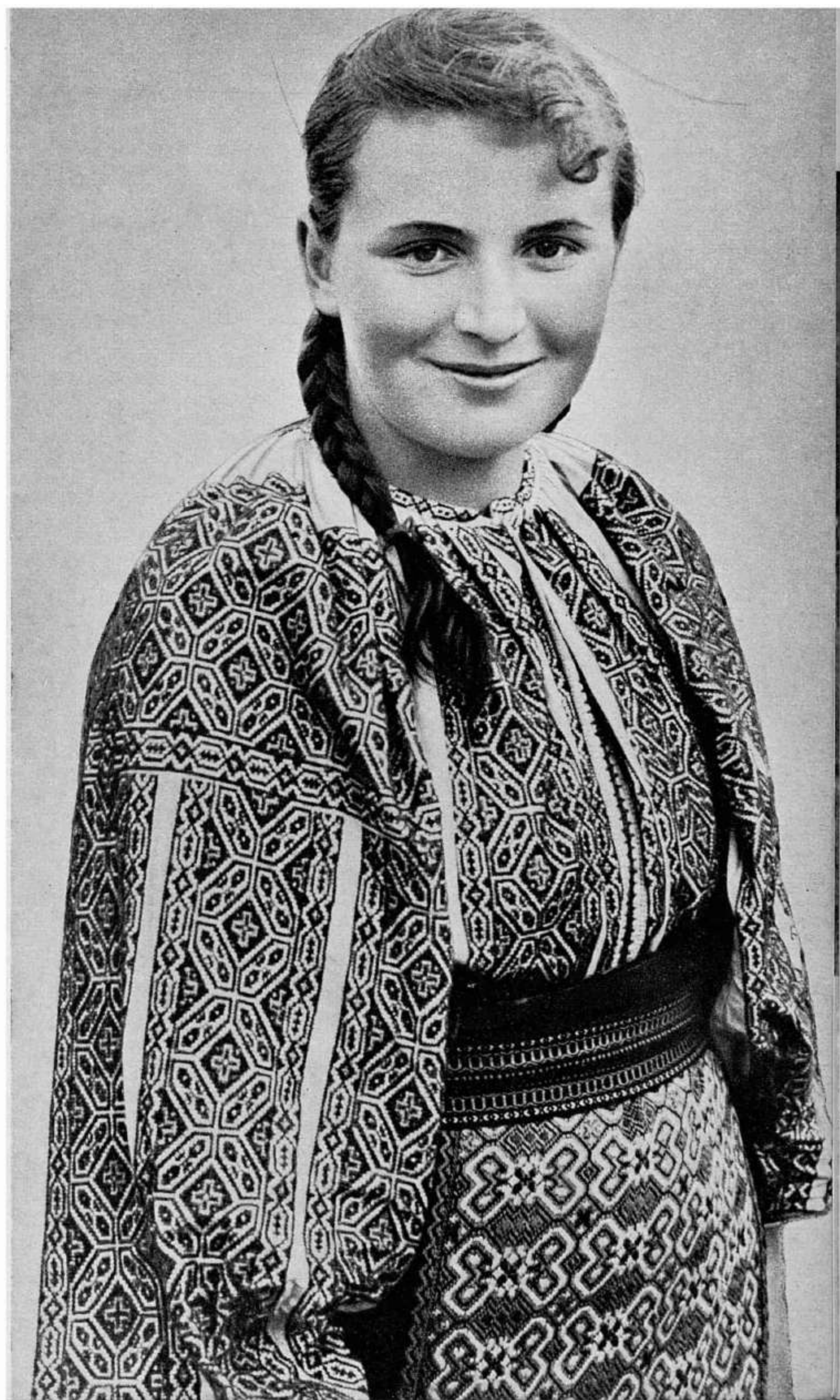
28. Flăcăi şi fete în zi de sărbătoare

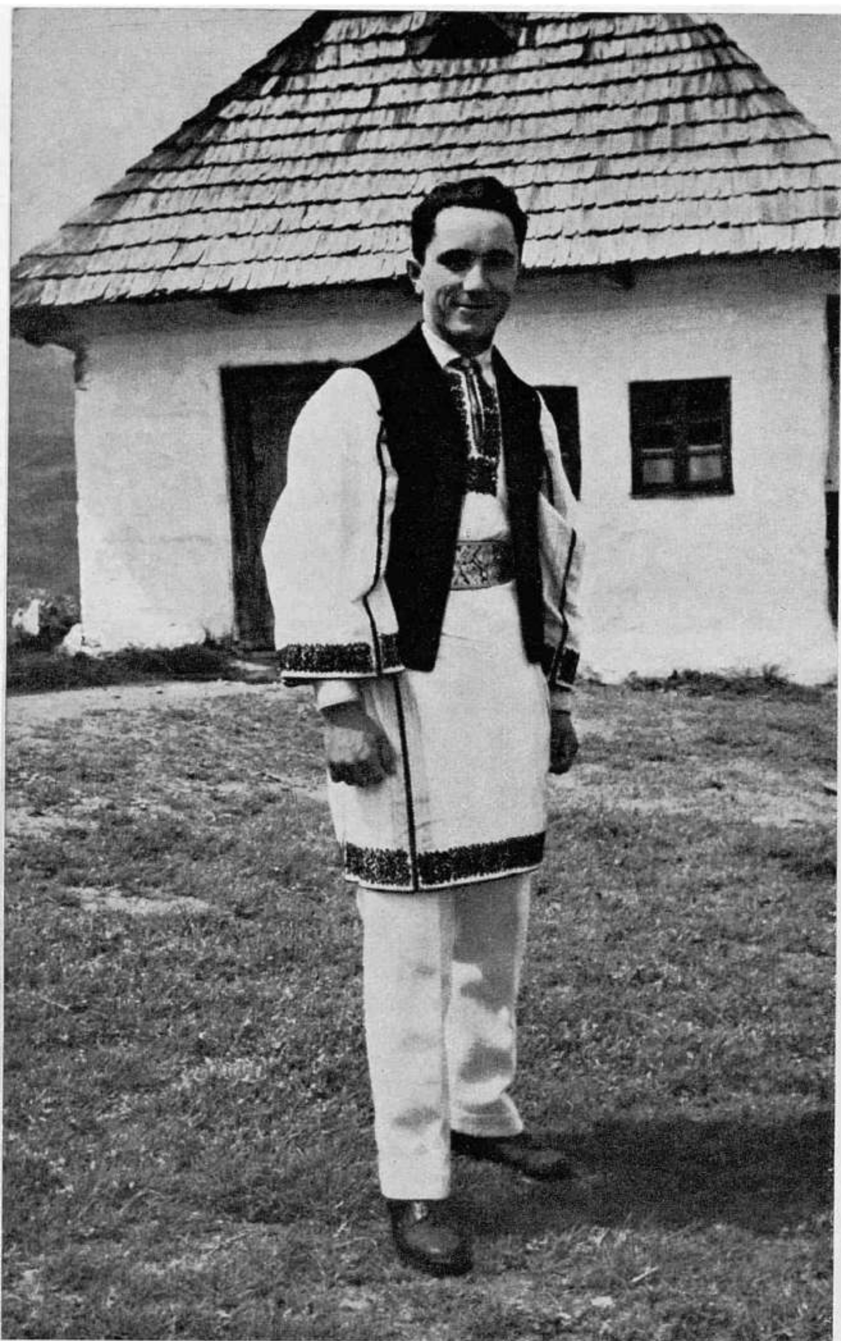
29. Țărancă în port de sărbătoare

→

30. Fată din Fundata, în port de sărbătoare, cu ie și fotă bogat ornamentate cu motive geometrice

31. Tinăr din Șirnea, în fața casei bătrinești, în zi de sărbătoare

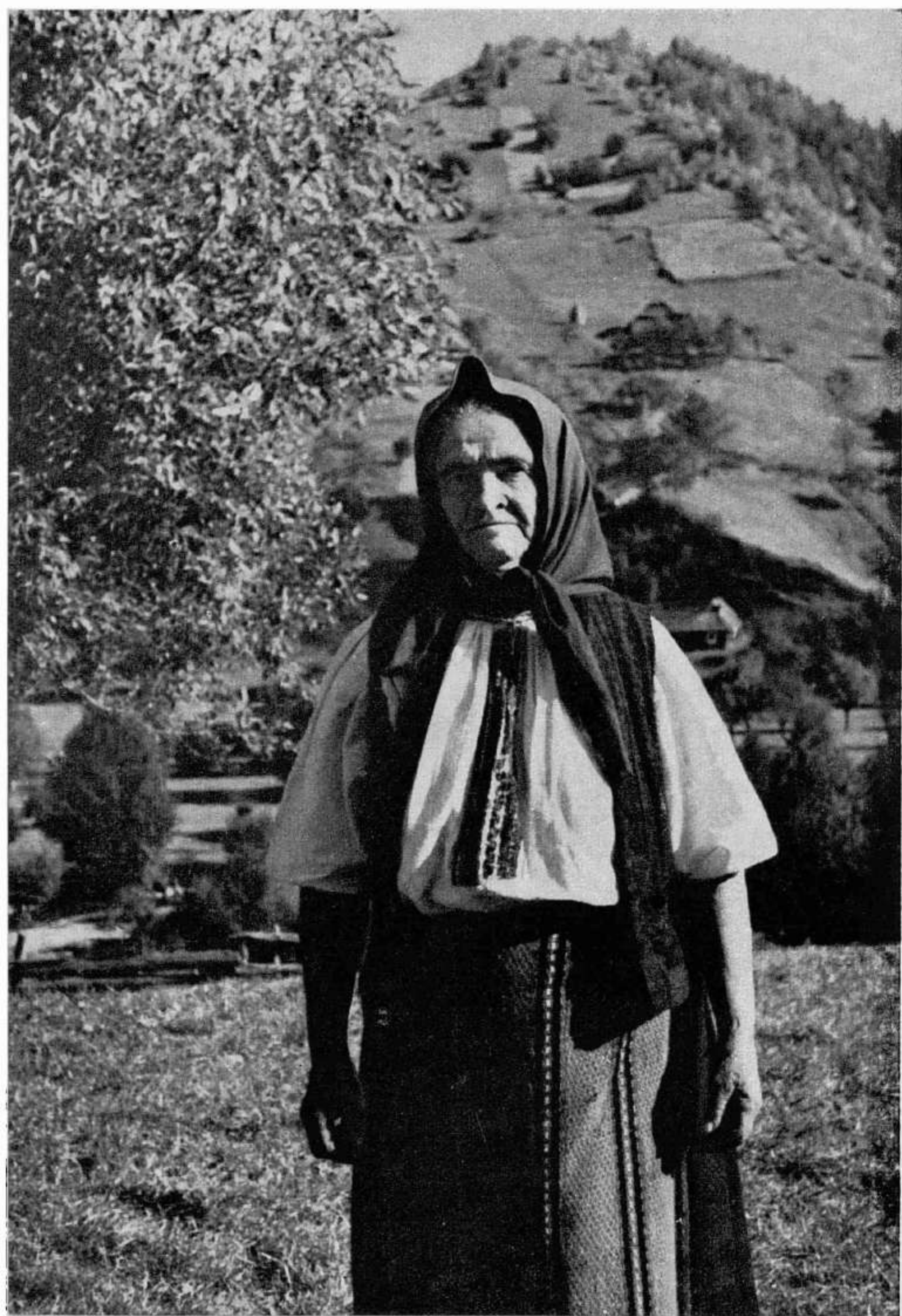
32. Tînără din Şirnea

33. La sfat, în ogradă. Bărbatul poartă cămașă cu ștraifuri și cu broderie la poale

34. Trei fete, cu ii bogat ornamentate şi cu fote noi strimte

36. Bunica şi nepoata. Port din Moeciul de Sus

←
35. Bătrînă în port de lucru

37. În zi de sărbătoare, la Fundata

GLOSAR

1. *Aldoaia*, (mai demult și « oclată ») se cheamă partea de dedesubt a minecii de la ie, formată de obicei dintr-o jumătate lat de pînză și neornamentată.
2. *Altiță*, (sîrb. l a t i c a) formează partea ornamentată, cu rîuri orizontale, pe umerii cămășilor femeiești.
3. *Androc*, (sas. a n g d e r r o c k, o n d e r r o c k, germ. U n t e r r o c k) piesă de port femeiesc, în gen de fustă largă, de flanelă sau de lînă (vezi și portul în zonele Țării Oltului).
4. *Bariș*, (fr. b a r è g e) un fel de basma de lînă fină, peste care femeile căsătorite purtau cîrpa, sau cele mai vîrstnice ștergarul sau marama.
5. *Bitușa* sau *bitușca*, (termen ardelenesc) piesă de port bărbătesc, în gen de cojoc, lucrată din piei de oaie, aproape dispărută din zona Branului, însă purtată curent în Mărginimea Sibiului, mai ales la Tilișca, Poiana, Jina.
6. *Brănuș*, (v. sl. b r a n i t i, rom. a b r ă n i: a împiedica, a opri) îndoitura cioarecilor sau pantalonilor prin care se trece cureaua.
7. *Brăcii*, (lat. pop. b r a c i l e; cf. a î m b r ă c a) termen local pentru bete; în formă de brîu îngust, țesut din lînă în cîteva culori, prin firele urzite.
8. *Bucățuie*, (lat. pop. b u c c a t a, de la b u c c a) o bucată de dimie aplicată spre gleznă la călțunii femeilor bătrîne; de asemenea la ii, subsuoară, un pătrat de pînză cu latura de zece cm.
9 *Cațaveică*, (ucr. k a c a v e j k a) haină femeiască, îmblănită, cu mîneci largi și lungă pînă sub talie.
10. *Căiță*, (sîrb. k a i c a) piesă în formă de. scufie, purtată în trecut, direct pe păr, asemănătoare cu cea purtată azi încă în zona Țării Oltului.
11. *Călțuni*, (neogrec k a l t s o u n i, it. c a l z o n i, pantaloni, de la c a l z a: ciorap) se chemau un fel de ciorapi din dimie albă, cusuți; se poartă pe picior jos, cu tureac scurt; femeile tinere purtau « călțunași cu flori ». Bătrînele purtau uneori, în loc de călțuni, « cioareci » care aveau tureacul mai înalt, pînă sub genunchi.

12. *Cioarec*, (conf. alb. s o r r ă, friulan c i o r e) pe lîngă cunoscuta piesă din portul bărbătesc, se mai chema așa o piesă de încălțăminte la femei, din țesătură de lînă, croită larg de la gleznă și pînă la genunchi, și căreia i se adăuga la partea de jos o bentiță, ce venea sub talpa piciorului. Se purta în loc de ciorapi. Peste cioarec se înfășurau obielele.

13. *Ciupag*, (v. sl. c i p a g u: pieptar) se cheamă partea din față a iei, pînza de pe piept, pe care în genere sînt cusute riuri; tot ciupag se cheamă și pînza din spate, dar de obicei cînd e ornamentată.

14. *Cot*, (lat. c u b i t u s), unitate de măsură, în genere de 62 cm lungime.

15. *Flos*, numire locală pentru in.

16. *Foiește*, (lat. pop. f o l l i r e) un fel de a fi cusuți călțunii și alte piese din țesătură de lînă, și la care cele două foi, ce se unesc, se cos cap în cap, fără a se petrece una peste alta.

17. *Frîmbe*, (lat. f i m b r i a) cantitate de 100 coți, adică 80 m, de dimie albă, lucrată.

18. *Fudule* sau *fudure*, (ung. f o d o r) fodori încrețiți, la ie, în gen de volănaș.

19. *Găitan negru*, (turc. g a i t a n) șnur împletit din fire de bumbac, lînă sau mătase, folosit la ornamentarea diferitelor piese de port bărbătesc și femeiesc.

20. *Gheba*, (turc k e b e) piesă de port bărbătesc, din zeichi (dimie), cu blană de miel la guler și mîneci.

21. *Gimbir*, (ung. g y o m b é r) basma neagră cu puncte roșii, purtată de femei măritate, peste care se punea marama de borangic lungă pînă la pămînt.

22. *Gogoneți*, la găteala capului, un fel de ace ornamentale.

23. *Gras*, (lat. c r a s s u s, g r a s s u s) sau mai exact « pă gras » se cheamă tehnica de a se coase motive ornamentale, cu ac mai mare și cu un fir gros, lăsîndu-se cusătura slabă (nu strînsă), dînd impresia unor bobițe alăturate în șir.

24. *Inglița*, (v. sl., bulg., sîrb. i g l i c a) sinonim croșetă; ac cu cîrlig, pentru împletit; lit. i g l i ț ă.

25. *Ițari*, (lat. l i c i u m, l i c i a+suf. -a r) spre deosebire de ceea ce se înțelege în limba curentă, adică piesa propriu-zisă, pantaloni sau cioareci țărănești, în zona Branului ițarii se fac din stofă țesută din lînă albă și nedată la piuă; ea se spală cu apă caldă și săpun ca să se îndesească. Ițarii erau de regulă țesuți în două ițe și se purtau vara.

26. *Îmblăneală*, (în+blană; bulg. b l a n a) țesătură din lînă, în vărgi, pentru căptușeală, folosită în locul căptușelii de blană, de unede îi vine și numele.

27. *Închingură*, (lat. pop. c l i n g a, lit. c i n g u l a) se spune că iile şi cămăşile « se închingură », adică se încheie, cu diferite modele (de ex. bobocica, luceafărul).

28. *Jimţuială*, (germ. s i m s, rus z u b c y, bulg. z ă b e c) vine de la zimţuială (zimţi), la opinci partea ornamentată.

29. *Legători*, (lat. l i g a t u r a) basma cu care se leagă femeile la cap.

30. *Mitaţie*, firul de aur pentru cusut sau ales în război motivele ornamentale.

31. *Minzi*, (cf. alb. m ë z) cele cinci dungi la fote, jur împrejur sus şi jos, realizate din urzeală.

32. *Mutu*, (lat. m u t u s) locul unde se strînge mîneca iei, jos înainte de fudure.

33. *Obinzică*, (slavonism în uz în Ardeal) este partea ornamentată de la guler şi de la mîneci la ie.

34. *Ochişori*, (lat. o c u l u s + sufixul diminutival-ş o r) ornament frecvent la fote, realizat din ţesătura în mai multe iţe.

35. *Oclată* sau *ocladă*, partea de dedesubt a mînecii la ie (vezi aldoaie).

36. *Plantică*, (ung. p á n t l i k a) vezi ţop.

37. *Plăiţe*, (v. sl. p l a v u : alb + sufix - i t) se cheamă oile ţurcane negre puţin surii, iar culoarea « plăiţă » este culoarea neagră-seină a linii de ţurcană.

38. *Plotog*, (p o t l o g, bulg., sîrb p l o t o g), petec din talpă la opinci; există şi numele propriu Plotogea.

39. *Posoman*, (p a s m a n t; ung. p o s z o m á n, p a s z o m á n t, din fr. p a s s e m e n t, it. p a s s a m a n o) fir auriu sau panglică lucrată din fir auriu, folosită ca element decorativ, ceapraz.

40. *Praştie*, (v. sl. p r a s t a) piesă de port la ciobani în trecut; o curea lungă de 3—4 m şi lată de 3 cm, cu ţinte pe ea, şi care se înfăşura peste cureaua lată (chimir); constituia şi o piesă de podoabă a costumului.

41. *Procoviţa* sau *procoiţa*, (sîrb p o k r o v a c) este un ţol din lînă, ţesut învărgat, folosit pentru pus pe pat sau pe cal.

42. *Pulpene*, (lat. pulpană; lat. p u l p a + sufixul-a n ă) se numesc capetele fotei care se petrec în faţă, una peste alta, fiind învărgate în diferite culori, între care domină roşul.

43. *Rominesc*, (lat. r o m a n u s + sufixul - e s c) se cheamă cusătura « pă rominesc », atunci cînd împunsătura se face înaintea acului.

44. *Scurteică*, (lat. c u r t u s, pop. e x c u r t u s + sufixul - e i c ă) haină scurtă fără mîneci, purtată de femei, lucrată în trecut din atlaz.

45. *Sîrbă*, (sîrb, s r b) culoarea maron închis, spre negru, a lînei; se spune oaie sîrbă dacă e ţigaie neagră.

46. *Suguşat*, (lat. sub + g l u s i a l, gîtlej) se spune ie « suguşată » la mînecă, adică strînsă la fodore.

47. *Şebac*, (s a b a c ă; turc s e b e k e, arab s a b a k a, it. s c i a b i c a: reţea) este un motiv brodat, cu funcţie de chenar, de aici numirea mai nouă de « ghinar » (turc k e n a r), el este compus din diferite motive simple; încadrează uneori altiţa, riurii de pe mînecă, dar cel mai adesea apare ca motiv decorativ pe obinzică.

48. *Şinor*, (ung. s i n o r) termen local în loc de şnur, şiret, găitan.

49. *Tiară*, (grec; lat. t i a r a de la persani) turban, cealmà.

50. *Tiere*, termen generic, vechi, pentru stofa de lînă, indiferent de culoare şi de calitate.

51. *Tulpan*, (neogrec t u l p a n i din turc t ü l b e n t) cîrpă de cap purtată în trei colţuri.

52. *Tureci* (lit. t u r e t c i; lat. pop. t h y l a c u s, grec t h y-l a k o s) ciorapi lungi, fără labă, făcuţi din dimie.

53. *Top* sau *plantică*, (sau t s o p, germ. Z o p f) se numeşte panglica, simplă sau înflorată, care se aplică pe diferite piese, cum ar fi de ex. lăibăricile, drept ornament.

54. *Ţuc*, (sîrb, bulg. c u k a t i) se spunea «ghete cu ţuc», un fel de ghete pentru femei, şi care aveau tureacul ceva mai lung şi cu elastic în părţi.

55. *Ţuţuieni*, (ţ u ţ u i + sufix-a n), (ciobani sibieni) se spune « părălie ţuţuienească » pălăriei rotunde şi cu borul mic, de tipul celei purtate în jurul Sibiului mai ales.

56. *Văcălie*, (din v e a c ă, v. sl. c i e k o), la fel ca « brănuş ».

57. *Vergi în feluri*, (lat. v i r g a; ung. f é l e), se numesc în general ornamentele de pe fote.

58. *Vizită*, (lat., it. v i s i t a), haină purtată de către femei, încheiată cu nasturi mari şi garnitură de catifea şi nasturi coloraţi.

59. *Zăbun*, (turc z e b u n, bulg. z a b u n, ung. z o b o n y, it. j i u b b o n e) haină pentru iarnă, din lînă sau din bumbac, vătuită, cu mîneci, de obicei lungă pînă la genunchi. În trecut se făcea numai din zeghi.

60. *Zăvastă*, (v. sl. z a v i e s a: perdea) ţesătură în gen de covor, cu motive mari geometrice, care în trecut acoperea în întregime peretele «casei mari», lăsînd libere numai locurile ferestrelor.

61. *Zeghioi*, (z e g h e, z e c h e; lat. s e t u l a, lat. pop. s e c l a: păr aspru gros) haină bărbătească din dimie, ce se îmbracă iarna; foarte asemănător cu zăbunul; se lucrează de către croitori.

BIBLIOGRAFIE ŞI ALTE IZVOARE

1. A. Bucşan — *Jocuri populare din Muscel şi Bran*, Editura de stat didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1958.
2. Nicolae Dunăre — *Textilele populare romîneşti din Munţii Bihorului*, ESPLA, Bucureşti, 1960.
3. Florea Bobu Florescu — *Portul popular din Muscel*, ESPLA, Bucureşti, 1957.
4. Florea Bobu Florescu — *Portul popular din Ţara Vrancei*, ESPLA, Bucureşti, 1959.
5. Cornel Irimie — *Portul popular din zona Făgăraşului (Ţara Oltului)*, ESPLA, Bucureşti, 1956.
6. Cornel Irimie — *Portul popular din zona Avrigului (Ţara Oltului)*, ESPLA, Bucureşti, 1957.
7. Cornel Irimie — *Portul popular din zona Perşanilor (Ţara Oltului)*, ESPLA, Bucureşti, 1958.

Colecţiile de materiale etnografice ale Muzeului Brukenthal, Sibiu, Muzeului regional Oraşul Stalin şi Muzeului Castelului Bran. Date culese direct pe teren şi completări prin colaboratori şi informatori voluntari.

LISTA ILUSTRAȚIILOR

În text

17. Sarica sau bunda de sarică. A — foaia ce vine jur împrejur, B — mînecile, C — bucata de la margine, care se coase în față pentru a avea «nodurile» ornamentale în față.

18. Brăci brănene de lățimi diferite și cu motive felurite, totdeauna geometrice.

În afara textului

19. Casă veche din Bran.

20. Doi copii în costum de sărbătoare, vara.

21. Trei femei tinere, gătite de sărbătoare, într-un interior bogat împodobit cu țesături noi, cu motive florale mari.

22. Ie veche, cu gura în față și cu pumnaș aplicat, ornamentele ample, dispuse în rîuri, formate din motive mari.

23. Ie veche, cu gulerul încrețit și strîns cu fir de ață. Sec. XIX. (Muzeul Brukenthal, Sibiu).

24. Ie cu pumnași întorși, încheiată cu cheiță lată din lînă.

25. Bătrînă din Peștera, încălțată cu opinci.

26. Tînără îmbrăcată cu ie cu mîneca răsucită.

27. Grup de femei și bărbați, în port specific brănean, din Moeciul de Sus.

28. Flăcăi și fete în zi de sărbătoare.

29. Țărancă în port de sărbătoare.

30. Fată din Fundata, în port de sărbătoare, cu ie și fotă bogat ornamentate cu motive geometrice.

31. Tînăr din Șirnea, în fața casei bătrînești, în zi de sărbătoare.

32. Tînără din Șirnea.

33. La sfat, în ogradă. Bărbatul poartă cămașă cu ștraifuri și cu broderie la poale.

34. Trei fete, cu ii bogat ornamentate și cu fote noi, strîmte.

35. Bătrînă în port de lucru.

36. Bunica și nepoata. Port din Moeciul de Sus.

37. În zi de sărbătoare, la Fundata.

Planșe în culori

I. Cusătură făcută cu lînă neagră și roșie, fir de aur și argint la ia bătrînească cu obinzica întoarsă. Rîuri de pe mîneci (a), cusătura pe ciupagul din față pe lîngă gură (b) și pe ciupag în jos (c).

II. Modele de țesături brănene de pe desagi și traiste.

III. Fotă cu pulpene și brăcii.

IV. Costume din Bran, în vitrină, pe manechin (Muzeul Brukenthal, Sibiu).

CUPRINS

ERATA

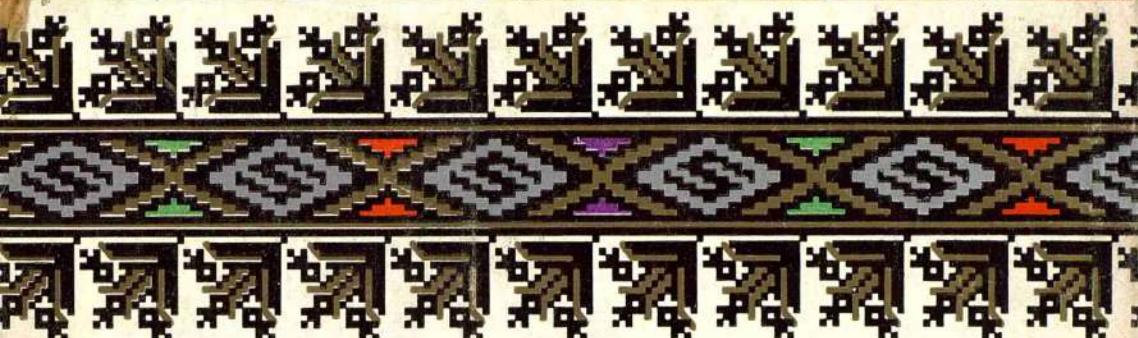
La lista ilustrațiilor, planșe în culori (pag. 66), cifrele romane au fost inversate.

În	loc	de	I	se	va	citi	II
»	»	»	II	»	»	»	III
»	»	»	III	»	»	»	I

Responsabil de carte: V. Florea
Tehnoredactor: V. Popescu-Basarab
Corector: V. Vasiliu

Dat la cules 30.06.1960. Bun de tipar 29.09.1960. Tiraj 2000+80
Hîrtie velină cretată de 120 gr. m². Ft. 16/70×100. Coli ed. 4.78.
Coli de tipar 4.25. Ediția I. Comanda 4383. Planșe 4 color. A. nr. 0419.
Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 745

Tiparul executat sub comanda nr. 731 la Întreprinderea Poligrafică nr. 4 Calea Șerban Vodă nr. 133 București—R.P.R.

Lei 15.—